

Jaarbericht 2008

Procesvertegenwoordiging EG-Hof van Justitie

Inbreng van de Nederlandse regering

DJZ

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
1 Procesvertegenwoordiging EG-Hof van Justitie	5
Plaats en bezetting	5
Taken:	5
Zaakbehandeling	5
Raadswerkgroep Hof	7
Kennisoverdracht en gerelateerde activiteiten	7
2 Uitspraken van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen, het Gerecht van eerste aanleg en het Hof van de Europese Vrijhandelsassociatie in het jaar 2008	8
Aanbesteding	8
Burgerschap	10
Douane	11
Externe betrekkingen, Associatieverdrag EEG-Turkije	12
Fiscaal recht	12
GBVB	17
Gelijke behandeling	18
Geneesmiddelen	19
Internationaal privaatrecht	20
Landbouw	20
Telecommunicatie	21
Milieu	22
Openbaarheid	24
Privacy	24
Procesrecht	25
Sociaal recht	26
Steun	27
Strafrecht	29
Vrij verkeer	30
Rechtstreekse procedures Nederland	32
EVA-Hof	34
Doorgehaald in 2008	34
Bijlage 1	36
Bijlage 2	39

Voorwoord

Voor u ligt het derde jaarbericht over de inbreng van de Nederlandse regering in rechtszaken bij het EG-Hof van Justitie in Luxemburg. Het is opgesteld door de gemachtigden ('agenten') van de Nederlandse regering voor de procesvoering in Luxemburg.

De gemachtigden hopen hiermee te kunnen voldoen aan een gebleken behoefte aan informatie over de werkzaamheden van de agenten die de Nederlandse regering vertegenwoordigen in de vele zaken die aan het Hof worden voorgelegd.

Bij het Hof wordt over belangrijke Europese rechtsontwikkelingen beslist. De rechtspraak van het Hof is van grote invloed op het Nederlandse recht en beleid. Regelmatig moet naar aanleiding van deze rechtspraak de nationale regelgeving of uitvoeringspraktijk worden aangepast. Door aan het Hof haar visie te geven op aanhangige zaken, kan de Nederlandse regering invloed uitoefenen op de Europese rechtspraak. Nederland is om deze reden één van de meest actieve lidstaten voor het Hof. Doel van dit verslag is aan geïnteresseerden inzicht te geven in welke zaken namens de Nederlandse regering een inbreng wordt geleverd. Dit jaarbericht betreft uitdrukkelijk alleen die zaken bij het Hof waaraan Nederland heeft deelgenomen. Voor een overzicht van alle zaken wordt verwezen naar het jaarverslag van het Hof zelf.

Ook het jaar 2008 werd voor Nederland gekenmerkt door een relatief groot aantal uitspraken in Nederlandse zaken. Nederlandse rechters leggen onverminderd regelmatig vragen voor aan het Hof. De uitspraken van het Hof raken alle denkbare onderwerpen; aanbesteding, burgerschap, externe betrekkingen, geneesmiddelen, landbouw, internationaal privaatrecht, milieu, openbaarheid, procesrecht, sociaalrecht, steun, strafrecht, en uiteraard vrij verkeer. Net als 2007 wordt ook 2008 gekenmerkt door een grote hoeveelheid uitspraken op het terrein van directe en indirecte belastingen (btw) en ook op douanegebied. In 2008 heeft het Hof uitspraak gedaan in drie inbreukprocedures die de Commissie tegen de lidstaat Nederland heeft ingesteld. Verder is in 2008 de prejudiciële spoedprocedure in werking getreden. In twee van de drie zaken waarin het Hof een spoedbehandeling heeft gehonoreerd, heeft Nederland meegedaan aan de mondelinge behandeling.

Dit jaarbericht heeft dezelfde opbouw als de jaarberichten 2006 en 2007. Hoofdstuk 1 geeft een overzicht van de verschillende typen zaken, de wijze waarop de Nederlandse regering daarbij betrokken raakt en de rol van de gemachtigden van de Nederlandse regering. Hoofdstuk 2 bevat een samenvatting van de zaken met Nederlandse inbreng waarin in 2008 uitspraak is gedaan. In de bijlagen vindt u overzichten van nog lopende zaken (bijlage 1) en een getalsmatige (grafische) weergave van de Nederlandse inbreng (bijlage 2).

Wij hopen dat ook dit jaarbericht in een behoefte voorziet. Uw suggesties met betrekking tot dit jaarbericht worden wederom zeer op prijs gesteld (naar: DJZ-ER@minbuza.nl). Voor informatie kunt u contact met ons opnemen, ook kunt u de website van het Expertise Centrum Europees recht bezoeken (www.minbuza.nl/ecer)

Onze dank gaat uit naar Hetty de Weerd, secretaris van de ICER- H. Zij heeft veel werk voor dit jaarbericht verricht.

Den Haag, mei 2009

Namens de gemachtigden bij het EG-Hof van Justitie

Corinna Wissels en Martijn de Grave,

hoofd resp. plaatsvervangend hoofd van de afdeling Europees recht,
Ministerie van Buitenlandse Zaken

Caroline ten Dam

Babette Koopman

Mirjam de Mol

Marlies Noort

Yvo de Vries

Hetty de Weerd, secretaris ICER-H

Margo Crucq, griffier

1 Procesvertegenwoordiging EG-Hof van Justitie

Plaats en bezetting

De procesvoering namens de Nederlandse regering voor de Europese hoven wordt uitgevoerd door gemachtigden van de minister van Buitenlandse Zaken. De gemachtigden behoren tot het Hofcluster van de Afdeling Europees recht (DJZ/ER), één van de afdelingen van de Directie Juridische Zaken.

Onder 'Europese hoven' worden hier verstaan het Hof van Justitie, het Gerecht van eerste aanleg, het Ambtenarengerecht en het Hof van de Europese Vrijhandelsassociatie. In 2008 is een vijfde gemachtigde toegevoegd aan het Hofcluster. Vijf gemachtigden hebben nu dus de behandeling van de Hofprocedures tot hoofdtaak. Daarnaast zijn het hoofd en het plaatsvervangend hoofd van DJZ/ER eveneens gemachtigd. Zij zijn verantwoordelijk voor de coördinatie van de procesvoering en treden ook regelmatig op als gemachtigden van Nederland bij zittingen.

Het Hofcluster wordt ondersteund door een griffier. De griffier is vooral belast met de registratie van de zaken, de stroom van processtukken van en naar de hoven en de distributie van de stukken naar de verschillende departementen.

Taken:

Zaakbehandeling

Het Hofcluster coördineert de voorbereiding en formulering van het standpunt van de Nederlandse regering voor het Hof van Justitie, het Gerecht van eerste aanleg, het Ambtenarengerecht en het Hof van de Europese Vrijhandelsassociatie (EVA-Hof). Het betreft prejudiciële zaken en rechtstreekse zaken over alle mogelijke onderwerpen van EG- en EU-recht.

Relatie met ICER-H

De beslissing om namens de Nederlandse regering een inbreng te leveren in een procedure wordt genomen in de ICER-Hof (ICER-H). De ICER-H is een vaste werkgroep van de Interdepartementale Commissie Europees Recht (ICER) en is belast met de Hofprocedures. Alle departementen zijn vertegenwoordigd in de ICER-H.

Als voorzitter van de ICER-H fungeert het hoofd of plaatsvervangend hoofd DJZ/ER. De ICER-H vergadert tweewekelijks. In deze werkgroep worden alle bij de EG-hoven aanhangige zaken (evenals de gedane uitspraken) bezien op hun relevantie voor Nederland. Totaal worden jaarlijks ongeveer 550 nieuwe zaken bij het Hof van Justitie en dit jaar ruim 600 zaken bij het Gerecht van eerste aanleg op hun relevantie beoordeeld. Een reden voor Nederlandse inbreng is bijvoorbeeld gelegen in de mogelijke gevolgen van een uitspraak voor Nederlandse regelgeving of beleid, mogelijke financiële consequenties, of het streven om bepaalde Europese rechtsonwikkelingen in door Nederland wenselijk geachte richting te beïnvloeden.

Nadat in de ICER-H is besloten tot Nederlandse deelname, wordt de zaak in behandeling genomen door een medewerker van het Hofcluster in nauwe samenwerking met de medewerkers van de betrokken departementen.

Prejudiciële zaken

De prejudiciële procedure houdt in dat nationale rechters een vraag over de uitleg van Europees recht stellen aan het Hof (artikel 234 EG). De nationale rechter stelt de prejudiciële vraag in een zogenaamde ‘verwijzingsuitspraak’. De term *prejudicieel* duidt erop dat de uitspraak van het Hof over de gestelde vraag *vooraf* gaat aan de eindbeslissing van de nationale rechter. Deze procedure heeft tot doel een doeltreffende en coherente toepassing van het Europese recht te bewerkstelligen en om verschil in uitleg in verschillende lidstaten te voorkomen. Op de prejudiciële vraag geeft het Hof een antwoord in de vorm van een arrest of een met redenen omklede beschikking. De nationale rechter past vervolgens de gegeven uitleg toe op het nationale geschil. In de prejudiciële procedure kunnen de betrokken nationale procespartijen, evenals alle lidstaten en de Europese instellingen deelnemen door hun standpunt over de gestelde vragen kenbaar te maken aan het Hof. Het Hofcluster krijgt daartoe door het Hof alle verwijzingsuitspraken toegestuurd. Zoals hiervoor beschreven worden deze uitspraken in de ICER-H beoordeeld en geselecteerd op een eventueel Nederlands belang.

De procedure bij het Hof kent in beginsel twee fasen. De fase van de schriftelijke opmerkingen en die van de mondelinge opmerkingen, oftewel de zitting. Zaken kunnen evenwel zonder zitting worden afgedaan. Lidstaten kunnen zowel in zaken van eigen bodem als in zaken afkomstig uit andere lidstaten opmerkingen indienen. Nederland dient in Nederlandse verwijzingszaken in beginsel altijd opmerkingen in.

Prejudiciële spoedprocedure

Op 1 maart 2008 is de prejudiciële spoedprocedure in werking getreden. Een nationale rechter kan het Hof verzoeken om spoedbehandeling van de prejudiciële verwijzing wanneer vragen aan de orde zijn die betrekking hebben op politieke en justitiële samenwerking in strafzaken (titel VI EU-Verdrag) of visa, asiel en migratie (titel IV, derde deel, EG-Verdrag). Het gaat bijvoorbeeld om situaties waarin een persoon van zijn vrijheid is beroofd terwijl het antwoord op de prejudiciële vraag van doorslaggevende betekenis is voor de beoordeling van de rechtspositie van die persoon. Het kan ook gaan om een geschil betreffende ouderlijk gezag of voogdij waarbij de bevoegdheid van de rechter bij wie het geding op grond van het gemeenschapsrecht aanhangig is gemaakt, afhangt van het antwoord op de prejudiciële vraag. Het Hof kan bij wijze van uitzondering ook ambtshalve een zaak met spoed behandelen. In deze procedure kunnen enkel de nationale procespartijen, de gemeenschapsinstellingen en de lidstaat van waaruit de vragen zijn voorgelegd, deelnemen aan de schriftelijke fase. De overige lidstaten kunnen wel deelnemen aan de mondelinge behandeling.

In 2008 zijn zes verzoeken voor een spoedbehandeling ingediend bij het Hof. Drie van deze verzoeken zijn door het Hof gehonoreerd. Zoals toegezegd heeft het Hof in de drie spoedprocedures binnen drie maanden uitspraak gedaan. In twee van de drie zaken heeft de Nederlandse regering een inbreng gehad tijdens de mondelinge behandeling. Onder meer een verzoek van een Nederlandse rechter is afgewezen omdat volgens het Hof het spoedeisend karakter ontbrak in deze zaak (C-123/08, Wolzenburg). De zaak wordt dan vervolgens afgewikkeld via de normale procedure. Daarnaast heeft het Hof – in afwijking van haar gebruikelijke handelswijze – ingestemd met een versnelde behandeling in twee zaken op bovengenoemde terreinen.

Rechtstreekse zaken

In rechtstreekse zaken kan Nederland optreden als partij of als interveniënt. Als partij raakt Nederland bijvoorbeeld betrokken in inbreukprocedures die door de Commissie worden ingesteld tegen de lidstaat Nederland (artikel 226 EG). De Commissie verzoekt in een dergelijke zaak aan het Hof om vast te stellen dat Nederland in strijd handelt met zijn verplichtingen op grond van het Europese recht. Nederland is in deze procedure verweerder. De zaak speelt voor het EG-Hof zelf. Voorts kan Nederland in rechtstreekse zaken als verzoeker optreden (artikel 230 EG). Het betreft dan meestal een beroep tegen een beschikking van de Commissie gericht aan Nederland, bijvoorbeeld over staatssteun. Veel van deze zaken spelen bij het Gerecht van eerste aanleg. Ook deze procedures kennen in de regel twee fasen, schriftelijk en mondeling. De schriftelijke fase bestaat doorgaans uit twee ronden (verzoekschrift/verweerschrift en repliek/dupliek).

Tenslotte kan Nederland zich als interveniënt voegen in een zaak tussen derde partijen (particulieren, lidstaten, instellingen). Interventie dient altijd plaats te vinden ter ondersteuning van één van de partijen. Een interveniënt kan moeilijk nuances aanbrengen in een zaak. Mede daarom wordt door lidstaten minder regelmatig door middel van interventie deelgenomen aan rechtstreekse procedures.

Ambtenarengerecht en EVA-Hof

Ook in zaken voor het Ambtenarengerecht en het EVA-Hof bestaat de mogelijkheid tot interventie of het indienen van opmerkingen. Van deze mogelijkheid wordt gezien de aard van de zaken door Nederland (en andere lidstaten) niet vaak gebruik gemaakt.

Adviesprocedures

Op grond van artikel 300 lid 6 EG kan aan het EG-Hof advies worden gevraagd over de verenigbaarheid van een beoogd verdrag met het EG-Verdrag. De advisering door het Hof betreft vooral de verdeling van de bevoegdheden tussen de EG en de lidstaten. In een dergelijke adviesprocedure mogen lidstaten en instellingen hun visie geven. Deze zaken doen zich niet elk jaar voor. In 2008 is aan het Hof wel een verzoek om advies voorgelegd (zie bij Bijlage I lopende zaken).

Raadswerkgroep Hof

In de Raadswerkgroep Hof van Justitie vinden de onderhandelingen plaats over onderwerpen die de organisatie van het Hof aangaan. Hierbij kan worden gedacht aan de wijziging van de reglementen voor procesvoering en het Statuut van het Hof. De Nederlandse inbreng in deze Raadswerkgroep wordt geleverd door één van de medewerkers van het Hofcluster in samenwerking met de juridisch adviseur van de Permanente Vertegenwoordiging van Nederland bij de EU. De Nederlandse instructies voor de onderhandelingen worden afgestemd in de ICER-H.

In 2008 hebben drie bijeenkomsten van de raadswerkgroep plaatsgevonden. Hierbij zijn enkele voorstellen tot wijzigingen van de procesreglementen van het Hof en het Gerecht aan de orde gekomen. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om wijzigingen betreffende de procedure waarbij het Hof uitspraken van het Gerecht als beroepsinstantie kan heroverwegen (artikel 225 lid 2 EG) en de procedure voor de verkiezing van de Presidenten van het Hof en Gerecht.

Kennisoverdracht en gerelateerde activiteiten

Het Hofcluster is een actief deelnemer aan het netwerk van agenten waaraan alle lidstaten deelnemen. Dit informele netwerk is op Nederlands initiatief in 2002 opgericht. Er wordt (elektronisch) informatie over lopende zaken uitgewisseld. Ook biedt het netwerk de gelegenheid het optreden van lidstaten in zaken te coördineren. Eenmaal per jaar komen alle agenten bijeen. In 2008 vond de bijeenkomst plaats in Berlijn.

Medewerkers van het Hofcluster geven regelmatig lezingen en cursussen in binnen- en buitenland over aan hun werk gerelateerde onderwerpen, bijvoorbeeld aan de Academie voor Wetgeving. Bij het Hofcluster worden regelmatig juristen van de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State gedetacheerd. De mogelijkheid bestaat om de buitenlandse van de RAIO-opleiding bij het Hofcluster door te brengen. Ook studenten kunnen een stage doorbrengen bij DJZ/ER en zo kennis maken met de procesvoering. In 2008 hebben vijf studentstagiaires op de afdeling meegewerkt.

2 Uitspraken van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen, het Gerecht van eerste aanleg en het Hof van de Europese Vrijhandelsassociatie in het jaar 2008

Hieronder treft u samenvattingen aan van uitspraken die zijn gedaan door het EG-Hof, het Gerecht en het EVA-Hof in het jaar 2008, in procedures waaraan de Nederlandse regering heeft deelgenomen. De uitspraken zijn gerangschikt op onderwerp. Bij prejudiciële zaken is vermeld uit welke lidstaat de zaak afkomstig is. Waar mogelijk is ook de Nederlandse inbreng weergegeven. De volledige uitspraken zijn na te lezen op de website '<http://curia.europa.eu>'.

Aanbesteding

Arrest van het Hof van 21 februari 2008, Commissie tegen Italië, zaak C-412/04

Een Italiaanse regeling voor aanbesteding van werken staat in bepaalde gevallen de rechtstreekse gunning toe van opdrachten met een waarde onder de drempels die daarvoor in de aanbestedingsrichtlijnen zijn opgenomen. Het Hof overweegt dat de gemeenschapswetgever er uitdrukkelijk en principieel voor heeft gekozen om opdrachten met een waarde beneden een bepaalde drempel van de door hem ingevoerde openbaarmakingverplichting uit te sluiten. Rechtstreekse gunning aan een nationale onderneming zonder enige vorm van transparantie acht het Hof echter in strijd met het vrije verkeer van diensten en vestiging indien sprake is van een bepaald grensoverschrijdend belang. Dit zou immers ongelijke behandeling van buitenlandse ondernemingen, die mogelijk in de opdracht geïnteresseerd zijn, kunnen opleveren. Naar het oordeel van het Hof hoeven de lidstaten de verplichtingen inzake gelijke behandeling en transparantie voor opdrachten met een waarde onder de drempel maar met een bepaald grensoverschrijdend belang niet in het nationale recht op te nemen omdat deze verplichtingen van rechtswege gelden voor deze opdrachten.

Het arrest is in overeenstemming met het Nederlandse standpunt.

Arrest van het Hof van 15 mei 2008, SECAP, zaak C-147/06 en Santorso, zaak C-148/06 (Italië)

Een andere Italiaanse regeling heeft eveneens betrekking op opdrachten voor werken met een waarde onder de drempels die daarvoor in de aanbestedingsrichtlijnen zijn opgenomen. De regeling verplicht aanbestedende diensten om inschrijvingen die volgens een voorgeschreven mathematisch criterium als abnormaal laag worden aangemerkt, uit te sluiten, zonder te mogen verifiëren wat de reden voor de lage inschrijving is. Voor opdrachten met een waarde boven de communautaire drempel wordt in de aanbestedingsrichtlijnen bij abnormaal lage inschrijvingen wél een verificatieprocedure voorgeschreven.

Het Hof herinnert er aan dat de fundamentele en algemene beginselen van het Verdrag in acht moeten worden genomen bij het plaatsen van opdrachten met een waarde beneden de communautaire drempel maar met een duidelijk grensoverschrijdend belang. Nieuw is dat het Hof de Italiaanse regeling in strijd acht met de fundamentele regels inzake de vrijheid van vestiging en dienstverlening evenals met het algemene verbod van discriminatie. Aanbestedende diensten wordt immers de mogelijkheid van verificatie van abnormaal lage inschrijvingen ontnomen bij opdrachten met een waarde onder de drempel maar met een duidelijk grensoverschrijdend belang. Daarmee zijn de aanbestedende diensten volgens het Hof niet in staat de fundamentele en algemene beginselen van het Verdrag zoals het beginsel van niet-discriminatie in acht te nemen. Het Hof geeft enkele aanwijzingen wanneer sprake is van een duidelijk grensoverschrijdend belang. Indien sprake is van een duidelijk grensoverschrijdend belang kan de automatische uitsluiting van lage inschrijvingen toch aanvaardbaar zijn, indien excessief veel inschrijvingen zijn gedaan en verificatie van een groot aantal inschrijvingen administratief problematisch zou zijn of de verwezenlijking van het project door de vertraging in gevaar zou kunnen komen. Verschillende lidstaten waaronder Nederland hebben de verenigbaarheid van de Italiaanse regeling met de gemeenschapsregels bepleit.

Arrest van het Hof van 13 november 2008, Coditel Brabant NV, zaak C-324/07 (België)

De Belgische gemeente Ukkel heeft besloten toe te treden tot een zogenaamde intercommunale, genaamd Brutelé. Deze intercommunale is een coöperatieve vennootschap waarvan gemeenten vennoten zijn. Tot Brutelé kunnen geen particuliere vennoten toetreden. Uit de wet en statuten lijkt te kunnen worden afgeleid dat het statutaire doel van Brutelé de vervulling van een taak van gemeentelijk belang is. De raad van bestuur alsmede de algemene vergadering bestaan uit vertegenwoordigers van gemeenten. Beslissingen over de werkzaamheden van die vennootschap worden genomen door de statutaire organen. Het beheer van het kabeltelevisienet van Ukkel werd aan Brutulé toegewezen in de vorm van een concessieovereenkomst. Coditel bestrijdt het besluit van de gemeente Ukkel met de stelling dat de gemeente tot de intercommunale was toegetreten zonder eerst een transparante procedure te volgen waarin aan meerdere markdeelnemers de kans werd geboden een voorstel te doen voor de exploitatie van het kabeltelevisienet.

Het Hof heeft eerder geoordeeld dat een overheidsopdracht zonder aanbesteding kan worden verstrekt aan een andere rechtspersoon indien de aanbestedende dienst hierop toezicht kan uitoefenen zoals op zijn eigen diensten en deze rechtspersoon het merendeel van zijn werkzaamheden voor de aanbestedende dienst verricht. Het Hof oordeelt dat in het voorliggende geval waarbij de aanbestedende dienst niet alleen, maar samen met andere aanbestedende diensten toezicht uitoefent op de rechtspersoon aan wie een opdracht of concessie is gegeven, ook sprake kan zijn van toezicht dat door de instanties wordt uitgeoefend zoals op hun eigen diensten. Het arrest is in overeenstemming met het Nederlandse standpunt.

Burgerschap

Arrest van het Hof van 14 oktober 2008, Grunkin en Paul, zaak C-353/06 (Duitsland)

Leonard Matthias Grunkin-Paul heeft de Duitse nationaliteit en hij verblijft sinds zijn geboorte in Denemarken. Zijn achternaam, zoals opgenomen in de Deense geboorteakte, is een combinatie van de namen van zijn ouders. Naar Deens recht is een dubbele achternaam mogelijk. De ouders willen het kind onder deze achternaam ook inschrijven in Duitsland. De Duitse autoriteiten weigeren de dubbele naam. De vraag rijst of het feit dat een burger van de Unie wordt gedwongen om in verschillende lidstaten een verschillende achternaam te dragen, verenigbaar is met het gemeenschapsrecht.

Het Hof stelt vast dat, hoewel bepalingen over iemands achternaam onder de bevoegdheid van de lidstaten vallen, de lidstaten rekening moeten houden met het gemeenschapsrecht.

Verder oordeelt het Hof dat wanneer iemand wordt verplicht om in de lidstaat waarvan hij de nationaliteit bezit een andere naam te dragen dan de naam die hem in de lidstaat van geboorte en verblijf is gegeven, de uitoefening van het recht om vrij op het grondgebied van de lidstaten te reizen en te verblijven (artikel 18 EG), kan worden belemmerd. Indien immers in officiële documenten van Duitse dan wel Deense autoriteiten verschillende namen zijn opgenomen, kan dat in het beroeps- en in het privéleven ongemakken veroorzaken. De Duitse autoriteiten kunnen erkenning van de achternaam, zoals vastgesteld en ingeschreven in Denemarken, derhalve niet weigeren. Ook de Nederlandse regering heeft naar voren gebracht dat in een situatie als die van Grunkin-Paul onder omstandigheden sprake kan zijn van strijd met artikel 18 EG.

Arrest van het Hof van 18 november, Förster, zaak C-158/07 (Nederland, Centrale Raad van Beroep)

Naar aanleiding van vragen van de Centrale Raad van Beroep heeft het Hof zich gebogen over een beleidsregel van de Informatie Beheer Groep. Op grond van deze regel komen niet-Nederlandse EU-studenten in aanmerking voor studiefinanciering als ze gedurende een ononderbroken periode van tenminste vijf jaar legaal in Nederland verblijf hebben gehad. De centrale vraag is of het burgerschap van de Unie, artikelen 12 en 18 EG, zich tegen een dergelijke regel verzet. Op de achtergrond, maar niet minder belangrijk, speelt ook de geldigheid van artikel 24 lid 2 van de burgerschapsrichtlijn. De richtlijn is weliswaar niet van toepassing op de feiten van de onderhavige zaak, maar wel relevant. De inhoud van artikel 24 lid 2 is namelijk gelijklopend aan de Nederlandse beleidsregel. De beleidsregel in kwestie loopt immers vooruit op de implementatie van de burgerschapsrichtlijn. Dit verklaart ook het grote aantal lidstaten dat zich in de zaak heeft gemengd. Het standpunt van Nederland en de zeven andere lidstaten in deze zaak was dat het vrije verkeer van burgers zich niet verzet tegen een dergelijke regel. Het oordeel van het Hof is voor Nederland positief. Het Hof herhaalt eerdere jurisprudentie waaruit volgt dat de gastlidstaten er voor mogen zorgen dat de toekenning van studiefinanciering aan studenten uit andere lidstaten geen onredelijke last wordt. De lidstaten mogen daarom eisen, dat de studenten in kwestie blijf hebben gegeven van een zekere mate van integratie. Daarna gaat het Hof voor het eerst in op de verblijfsduurvoorwaarde van vijf jaar. Het Hof oordeelt, dat een verblijfsduurvoorwaarde een geschikt middel is om te garanderen dat de student in kwestie in het gastland is geïntegreerd. Voorts acht het Hof een periode van vijf jaar niet excessief. Het Hof verwijst hierbij naar de burgerschapsrichtlijn. Tot slot stelt het Hof vast dat de Nederlandse beleidsregel een hoog niveau van rechtszekerheid en transparantie waarborgt.

Douane

Arrest van het Hof van 20 november 2008, Heuschen & Schrouff, zaak C-375/07 (Nederland, Hoge Raad)

In verband met de invoer van rijstpapier uit Vietnam zijn zowel Heuschen & Schrouff als de Nederlandse douaneautoriteiten uitgegaan van een verkeerde tariefindeling. Wanneer de Nederlandse douaneautoriteiten de vergissing ontdekken, gaan zij over tot navordering van rechten. Heuschen & Schrouff dient bij de Commissie een verzoek in tot kwijtschelding. De Commissie wijst het verzoek af. Heuschen & Schrouff stelt tegen deze afwijzing beroep in bij het Gerecht van eerste aanleg, maar ook dat wordt verworpen. In Nederland stelt Heuschen & Schrouff beroep in tegen de navordering. Het Gerechtshof Amsterdam verklaart het beroep gegrond. De inspecteur stelt beroep in cassatie in bij de verwijzende rechter. Deze vraagt aan het Hof hoe in deze situatie de bevoegdheid van de nationale rechter zich verhoudt tot die van de Commissie.

De beslissing van het Hof is volledig in lijn met het Nederlandse standpunt. Het Hof beslist dat wanneer een nationale rechter bij wie een beroep is ingesteld tegen een besluit inzake de navordering van invoerrechten, in de loop van de bij haar ingeleide procedure kennisneemt van een beroep op de Commissie in de zin van artikel 220 EG (afzien van navordering) of artikel 239 EG (verzoek om kwijtschelding) van het douanewetboek, deze rechter beslissingen moet voorkomen die in tegenspraak zijn met een beschikking die de Commissie ter uitvoering van deze artikelen beoogt te geven. De verwijzende rechter kan zijn beoordeling niet in de plaats stellen van die van de Commissie. Hij kan de behandeling van de zaak schorsen in afwachting van de beschikking van de Commissie en zo nodig een prejudiciële vraag stellen.

Arrest van het Hof van 2 oktober 2008, X BV, zaak C-411/07 (Nederland, Hoge Raad)

Het Hof beslist in deze douanezaak dat een optocoupler moet worden ingedeeld onder post 8541 van de gecombineerde nomenclatuur, ongeacht of hij een versterkerschakeling omvat. Nederland heeft daarentegen bepleit dat een optocoupler onder post 8543 moest worden ingedeeld.

Arrest van het Hof van 11 december 2008, Kip Europe e.a., zaak C-362/07 (Frankrijk)

In deze zaak wordt uitleg gevraagd over de gecombineerde nomenclatuur (GN). In het bijzonder gaat het om de vraag onder welke tariefindeling apparaten vallen, die zowel kunnen fotokopiëren als printen en scannen

De verwijzende rechter wil graag weten of deze machines 'een eigen functie, andere dan automatische gegevensverwerking' hebben en dus onder aantekening 5 E op hoofdstuk 84 van de GN vallen. Het standpunt van onder meer Nederland was dat de fotokopieerfunctie die niet onder de gegevensverwerking valt, bepalend is. De apparaten zouden dus een 'eigen functie' hebben. De opvatting van de invoerende bedrijven daarentegen was dat de automatische gegevensverwerkingfunctie (het printen en scannen) van de apparaten bepalend is. Het Hof huldigt ook laatstgenoemde opvatting. Het Hof overweegt dat aantekening 5 E van de GN er niet toe strekt de eigen functie, die niet die van automatische gegevensverwerking is, van het in te delen apparaat voorrang te verlenen boven andere functies ervan die wel onder de gegevensverwerking vallen.

Op de vraag onder welke post de apparaten dan ingedeeld moeten worden, antwoordt het Hof dat het aan de verwijzende rechter is om te beoordelen of de kopieerfunctie ondergeschikt is aan de andere twee functies dan wel of zij even belangrijk is. Wanneer de kopieerfunctie van de apparaten ondergeschikt is aan de print- en de scanfunctie, moeten zij worden beschouwd

als eenheden van automatische gegevensverwerkende machines. Wanneer de kopieerfunctie daarentegen even belangrijk is als de twee andere functies, moeten deze apparaten worden ingedeeld onder de post die overeenstemt met de module waaraan deze apparaten hun wezenlijke karakter ontleen.

Externe betrekkingen, Associatieverdrag EEG-Turkije

Arrest van het Hof van 24 januari 2008, Payir e.a., zaak C-294/06 (Verenigd Koninkrijk)

Payir, Akyuz en Ozturk hebben op grond van hun verblijfsvergunning als au pair, respectievelijk student, verblijfsrecht gekregen in het Verenigd Koninkrijk. Allen hebben de Turkse nationaliteit. Naast hun bezigheden als student, werken Akyuz en Ozturk een aantal uren in de week. Wanneer zij hun verblijfsrecht ten einde zien komen, verzoeken zij om verlenging van hun verblijfsrecht op grond van artikel 6 van besluit 1/80, bijlage bij de Associatieovereenkomst EEG-Turkije. De verzoeken van Payir, Akyuz en Ozturk worden door de Secretary of State echter afgewezen, op grond van het feit dat zij tot het Verenigd Koninkrijk waren toegelaten in de hoedanigheid van student of au pair. Aan het Hof wordt de vraag voorgelegd of Payir, Akyuz en Ozturk kunnen worden aangemerkt als werknemers en personen die tot de legale arbeidsmarkt van het Verenigd Koninkrijk behoren, in de zin van artikel 6, lid 1, van besluit 1/80.

Anders dan onder meer de Nederlandse regering heeft betoogd, stelt het Hof in de eerste plaats dat in deze gevallen voldaan wordt aan de voorwaarden van artikel 6, lid 1, van besluit 1/80. Payir, Akyuz en Ozturk verrichten reële en daadwerkelijke arbeid, zij behoren tot de legale arbeidsmarkt en verrichten legale arbeid. Het Hof gaat vervolgens in op de vraag of Turkse staatsburgers met de hoedanigheid van au pair of student als werknemer kunnen worden aangemerkt en of zij tot de legale arbeidsmarkt van een lidstaat behoren in de zin van artikel 6 van besluit 1/80. Het Hof benadrukt, zoals in eerdere rechtspraak is aangegeven, dat genoemd artikel niet van Turkse staatsburgers vereist dat zij de Gemeenschap zijn binnengekomen als werknemer. Het Hof stelt bovendien dat het feit dat een Turkse staatsburger heeft verklaard na enkele jaren naar zijn land van herkomst te willen terugkeren, hem niet belet aanspraak te maken op de rechten die het besluit hem toekennen, namelijk verlenging van zijn arbeidsvergunning c.q. verblijfsrecht. Tenslotte stelt het Hof dat ook het feit dat de arbeidsovereenkomst eventueel voor bepaalde tijd is aangegaan geen beletsel vormt voor verlenging.

Fiscaal recht

Directe belastingen

Arrest van het Hof van 28 februari 2008, Deutsche Shell, zaak C-293/06 (Duitsland)

Deze zaak betreft een prejudiciële vraag over de verenigbaarheid van een belastingmaatregel met de vrijheid van vestiging. De zaak ging om een wisselkoersverlies van een Duitse vennootschap ten gevolge van de repatriëring van het dotatiekapitaal van haar vaste inrichting in een andere lidstaat. De vraag was of Duitsland dit verlies mocht uitsluiten bij de vaststelling van de nationale belastbare grondslag.

De kern van het Nederlandse standpunt was dat Duitsland in beginsel vrij is om de omvang van haar heffingsbevoegdheid te bepalen. Het is daarmee aan Duitsland om te bepalen of wisselkoersresultaten in de belastinggrondslag worden betrokken.

Het Hof overweegt dat een lidstaat niet ertoe kan worden verplicht om in zijn fiscale wettelijke regeling rekening te houden met het negatieve resultaat van een in een andere lidstaat gelegen vaste inrichting van een vennootschap met zetel op het grondgebied van eerstgenoemde staat alleen omdat dit resultaat fiscaal niet in aanmerking kan worden genomen in de lidstaat van de vaste inrichting. De vrijheid van vestiging kan niet aldus worden begrepen dat een lidstaat verplicht is zijn belastingregeling af te stemmen op die van een andere lidstaat, teneinde alle verschillen als gevolg van de nationale belastingregelingen te laten verdwijnen. De beslissingen van een vennootschap betreffende de oprichting van een commerciële structuur in het buitenland kan naargelang van het geval meer of minder voordelig of nadelig voor deze vennootschap uitvallen. Toch komt het Hof in deze zaak tot de conclusie dat Duitsland rekening had moeten houden met het wisselkoersverlies. Het betreft immers een belastingnadeel waarmee alleen de Duitse belastingautoriteiten rekening kunnen houden. Volgens het Hof kan niet worden aanvaard dat een lidstaat bij de vaststelling van de belastbare grondslag van de hoofdinrichting geen rekening houdt met een wisselkoersverlies dat de vaste inrichting, vanwege de aard van dit verlies, nooit kan lijden.

Arrest van het Hof van 15 mei 2008, Lidl Belgium, zaak C-414/06 (Duitsland)

Lidl Belgium is gevestigd in Duitsland, en heeft een vaste inrichting in Luxemburg, welke in het betrokken jaar verlies leed. Bij de bepaling van haar belastbare inkomen wil Lidl Belgium dit verlies aftrekken van haar belastinggrondslag. De Duitse belastingautoriteiten weigeren dit en beroepen zich daarbij vooral op de vrijstelling van de inkomsten van deze vaste inrichtingen krachtens het bilaterale belastingverdrag tussen Luxemburg en Duitsland.

Het Hof beslist dat de onderhavige Duitse belastingwetgeving weliswaar een beperking in de zin van artikel 43 EG vormt, maar kan worden gerechtvaardigd uit hoofde van de handhaving van de verdeling van de heffingsbevoegdheid en het vermijden van het gevaar voor dubbele verliesverrekening, zoals onder meer Nederland had betoogd. Het Hof stelt bovendien vast dat de betrokken Duitse wetgeving niet verder gaat dan nodig is. Hierbij speelt voor het Hof een rol dat de Luxemburgse belastingregeling voorziet in de mogelijkheid dat bij de berekening van de belastinggrondslag verliezen van een belastingplichtige worden verrekend in toekomstige belastingjaren.

Arrest van het Hof van 20 mei 2008, Orange European Smallcap Fund, zaak C-194/06 (Nederland, Hoge Raad)

In deze complexe zaak heeft het Hof antwoord gegeven op vragen van de Hoge Raad over de verenigbaarheid van het bijzondere fiscale regime voor fiscale beleggingsinstellingen in Nederland met de artikelen 56 en 58 EG betreffende het vrij verkeer van kapitaal. Volgens het Hof verzetten deze vrijverkeerbepalingen zich niet tegen een nationale regeling die een aan aldaar gevestigde beleggingsinstellingen te verlenen tegemoetkoming wegens in een andere lidstaat ingehouden bronheffing op door deze instellingen ontvangen dividenden, beperkt tot het bedrag dat een in lidstaat van vestiging wonende natuurlijke persoon ter zake van overeenkomstige heffingen zou hebben kunnen verrekenen op grond van een met die andere lidstaat gesloten belastingverdrag. Wél verzetten de artikelen 56 en 58 EG zich tegen een nationale regeling die een aan aldaar gevestigde beleggingsinstellingen te verlenen tegemoetkoming wegens in een andere lidstaat of een derde land ingehouden bronheffing op door deze instellingen ontvangen dividenden beperkt indien en voor zover hun aandeelhouders in andere lidstaten of in derde landen wonende natuurlijke personen of aldaar gevestigde rechtspersonen zijn. Daarbij merkt het Hof op dat niet van belang is dat de buitenlandse aandeelhouders van een beleggingsinstelling wonen of gevestigd zijn in een staat waarmee de lidstaat van vestiging van deze instelling een verdrag heeft gesloten dat voorziet in de wederzijdse verrekening van bronheffing op dividend.

Arrest van het Hof van 11 september 2008, Arens-Sikken, zaak C-43/07 (Nederland, Hoge Raad)

De directe aanleiding van deze zaak is de fiscale afwikkeling van de nalatenschap van de heer Arens, die ten tijde van zijn overlijden in Italië woonachtig was. Italië was als woonstaat heffingsbevoegd over de gehele nalatenschap en Nederland was (op grond van het situsbeginsel) heffingsbevoegd over een tot de nalatenschap behorende in Nederland gelegen onroerende zaak. De erven zijn de echtgenoot en vier kinderen. Door een testamentaire ouderlijke boedelverdeling kregen niet alle erven 1/5 deel van, maar verkreeg de echtgenote alleen de gehele onroerende zaak. De kinderen verkregen onderbedelingsvorderingen (elk 1/5 deel van de onroerende zaak) op de moeder. De moeder verkreeg overbedelingschulden aan haar vier kinderen. Nederland was niet heffingsbevoegd over de onderbedelingsvorderingen en de overbedelingschulden.

De Hoge Raad heeft geconstateerd dat er een verschil in behandeling bestaat op grond van de woonplaats van erflater. In het ene geval (woonplaats Nederland) worden de overbedelingsschulden én onderbedelingsvorderingen wél in aanmerking genomen en in het andere geval (woonplaats buiten Nederland) niet. De belangrijkste vraag die de Hoge Raad aan het Hof stelt is of een dergelijk onderscheid verenigbaar is met de vrijheid van kapitaal.

Naar de mening van de Nederlandse regering is dat het geval. Nederland heeft betoogd, dat het onderscheid het gevolg is van het feit dat Nederland bij de nalatenschappen van niet-inwoners optreedt als bronstaat (slechts heffingsbevoegd over situsgoederen en schulden) en bij de nalatenschappen van inwoners als woonstaat (heffingsbevoegd over de gehele nalatenschap). Evenmin is sprake van een waardevermindering van de nalatenschap, omdat de heffingsgrondslag bij de nalatenschappen van inwoners en van niet-inwoners gelijk is.

Het Hof geeft Nederland ongelijk. Het Hof overweegt dat hoewel de belastbare waarde van de nagelaten onroerende zaak in beide scenario's gelijk is, dit niet geldt voor de belastingdruk. De totale belastingdruk wordt in het ene geval over alle erfgenamen verdeeld, terwijl na overlijden van een niet-ingezetene de totale belastingdruk door één erfgenaam wordt gedragen. Vanwege de progressie in de belastingschijven in de Nederlandse regeling, welke op zich geen bezwaar vormt, zou de nalatenschap van een niet-ingezetene in totaal zwaarder kunnen worden belast. Hierdoor is sprake van een beperking van het vrije kapitaalverkeer.

Arrest van het Hof van 16 oktober 2008, Renneberg, zaak C-527/06 (Nederland, Hoge Raad)

Renneberg woont in België en werkt in Nederland. Hij betaalt in België belasting voor zijn eigen woning. In Nederland is hij inkomstenbelasting verschuldigd. In België bestaat geen faciliteit voor het aftrekken van hypotheekrente. Hij kan de hypotheekrente van zijn Belgische woning ook niet aftrekken voor de Nederlandse inkomstenbelasting omdat hij geen ingezetene is in Nederland. De Nederlandse regering heeft op verschillende gronden betoogd dat deze regeling verenigbaar is met het vrij verkeer van werknemers.

Volgens het Hof is echter sprake van discriminatie omdat noch in zijn woonstaat, noch in zijn werkstaat rekening wordt gehouden met zijn persoonlijke en gezinssituatie, in casu de hypotheekrenteaftrek, en dus met zijn fiscale draagkracht. Het vrij verkeer van werknemers verzet zich ertegen dat een belastingplichtige zijn negatieve inkomsten uit een woning in zijn woonstaat niet kan aftrekken voor de inkomstenbelasting in zijn werkstaat, terwijl zo'n aftrek wel wordt toegestaan aan ingezetenen van deze laatste staat.

Arrest van het Hof van 23 oktober 2008, Krankenhaus Ruhesitz am Wannsee, zaak C-157/07 (Duitsland)

Krankenheim, een in Duitsland gevestigde vennootschap, heeft een vaste inrichting in Oostenrijk, die, na enkele jaren verlies te hebben geleden, vervolgens winst is gaan maken. Op grond van de Duitse belastingwetgeving zijn bij de belastingheffing van de vennootschap in Duitsland de verliezen van de vaste inrichting afgetrokken. In de jaren waarin de vaste inrichting winst heeft gemaakt, heeft de Duitse fiscus de eerder afgetrokken verliezen bijgeteld bij de berekening van de inkomstenbelasting in Duitsland. Het Hof beslist dat de vrijheid van vestiging zich niet verzet tegen een dergelijke belastingregeling, wanneer de staat waarin de vaste inrichting is gevestigd geen recht geeft op verrekening van de verliezen, en wanneer de inkomsten van de eenheid op grond van een tussen de twee betrokken staten gesloten overeenkomst ter vermindering van dubbele belasting in de staat van vestiging van haar hoofdvennootschap zijn vrijgesteld van belasting. Onder meer Nederland had deze uitkomst bepleit.

Arrest van het Hof van 27 november 2008, Société Papillon, zaak C-418/07 (Frankrijk)

Papillon is gevestigd in Frankrijk en heeft verzocht om een fiscale eenheid te mogen vormen met haar Franse kleindochters. De Franse belastingdienst heeft het verzoek van Papillon afgewezen omdat de kleindochters indirect werden gehouden via een in Nederland ingezeten vennootschap. Papillon kon haar winsten dus niet verrekenen met de resultaten van de kleindochtervennootschappen.

De beslissing van het Hof is een andere dan Nederland heeft bepleit. Het Hof beslist dat de onderhavige fiscale integratieregeling tot een ongelijke behandeling leidt op grond van de plaats waar zich de zetel bevindt van de dochtervennootschap via welke de ingezeten kleindochtervennootschappen worden gehouden. De beperking die dit oplevert is volgens het Hof niet te rechtvaardigen door de noodzaak om de verdeling van de heffingsbevoegdheid tussen de lidstaten te handhaven. Het betreft hier de inaanmerkingneming van verliezen die in één en dezelfde lidstaat zijn geboekt. Evenmin kan deze beperking worden gerechtvaardigd door de noodzaak de samenhang van het belastingstelsel te waarborgen, aangezien de nationale regeling verder gaat dan noodzakelijk is. Het Hof wijst erop dat deze doelstelling ook kan worden bereikt met minder vergaande maatregelen, zoals het vragen van alle bewijzen om volledig inzicht te krijgen in de door de dochtervennootschappen getroffen voorzieningen.

Arrest van het Hof van 22 december 2008, Truck Center SA, zaak C-282/07 (België)

Een in Luxemburg gevestigde vennootschap had een lening verstrekt aan een in België gevestigde vennootschap. Op grond van Belgische regelgeving en een Belgisch-Luxemburgse overeenkomst ter voorkoming van dubbele belasting wordt bronbelasting ingehouden op de rente die door een in België gevestigde vennootschap aan een in een andere lidstaat gevestigde vennootschap wordt betaald. Rente die aan een in België gevestigde vennootschap wordt betaald is echter vrijgesteld van bronbelasting. Volgens het Hof zijn de lidstaten vrij om criteria voor de verdeling van hun heffingsbevoegdheid vast te stellen. Zij moeten echter wel hun verplichtingen uit hoofde van het gemeenschapsrecht in acht nemen. Aangezien de verschillende behandeling situaties betreft die niet objectief vergelijkbaar zijn en uit de wettelijke regelingen geen voordeel uitvloeit voor de ingezeten renteontvangende vennootschappen, is er volgens het Hof geen beperking van de vrijheid van vestiging en het vrije verkeer van kapitaal. Het Hof oordeelt aldus dat artikelen 43, 48, 56 en 58 EG-Verdrag niet in de weg staan aan belastingregeling van een lidstaat die voorziet in de inhouding van een bronbelasting op de rente die door een vennootschap met zetel in deze lidstaat wordt betaald aan een vennootschap met zetel in een andere lidstaat, terwijl een vrijstelling van deze inhouding geldt voor de rente die wordt betaald aan een in de eerstgenoemde lidstaat gevestigde vennootschap.

BTW

Arrest van het Hof van 3 april 2008, J.C.M. Beheer, zaak C-124/07 (Nederland, Hoge Raad)

Deze zaak betreft een prejudiciële vraag van de Hoge Raad over de uitleg van de vrijstelling voor assurantiemakelaren en verzekeringsagenten ex artikel 13, B, sub a, van de zesde btw-richtlijn. Gevraagd werd of de werkzaamheden van een (rechts)persoon die kenmerkende en essentiële werkzaamheden van een assurantiemakelaar en verzekeringsagent verricht, waarbij op naam van een andere assurantiemakelaar of verzekeringsagent wordt bemiddeld bij het tot stand brengen van verzekeringen, onder de vrijstelling vallen. Het standpunt van de Nederlandse regering dat zulks niet het geval is, wordt niet gevolgd. Het Hof overweegt dat de omstandigheid dat een assurantiemakelaar of een verzekeringsagent met de partijen bij de verzekeringsovereenkomst tot de sluiting waaraan hij bijdraagt geen rechtstreekse betrekkingen onderhoudt, maar enkel indirecte betrekkingen door bemiddeling van een andere belastingplichtige, zich er niet tegen verzet dat de door de makelaar of agent verrichte dienst uit hoofde van voormelde bepaling wordt vrijgesteld van de belasting over de toegevoegde waarde.

Arrest van het Hof van 10 juli 2008, Ahold, zaak C-484/06 (Nederland, Hoge Raad)

Deze zaak gaat over de afronding van btw-bedragen door Albert Heijn. In Nederland wordt de btw per kassabon berekend en rekenkundig afgerond. In twee filialen heeft Albert Heijn echter de btw telkens per product vastgesteld. Daarbij werd bovendien het derde decimaal achter de komma van het berekende bedrag altijd naar beneden afgerond. Ook als het een cijfer 5 of hoger betrof.

De Hoge Raad stelt twee vragen over deze afronding aan het Hof. Ten eerste wil de Hoge Raad weten of het communautaire recht (specifiek de zesde richtlijn) van toepassing is op de vraag of deze afronding is toegestaan. Het Hof stelt dat noch de bewoordingen noch het doel van de tweede en de zesde richtlijn erop wijzen dat het gemeenschapsrecht in een specifieke afrondingsmethode voorziet.

Ten tweede wordt gevraagd of het communautaire recht lidstaten verplicht om toe te staan dat belastingplichtigen het btw-bedrag per artikel naar beneden afronden. Het Hof concludeert dat het gemeenschapsrecht, met name de eerste en de zesde richtlijn en het beginsel van fiscale neutraliteit en het evenredigheidsbeginsel, geen enkele specifieke verplichting voor de lidstaten bevat om toe te staan dat belastingplichtigen het btw-bedrag per artikel naar beneden afronden. Het gemeenschapsrecht staat dus niet in de weg aan de in Nederland voorgeschreven rekenkundige afronding van btw-bedragen.

Arrest van het Hof van 11 december 2008, Stichting Centraal Begeleidingsorgaan voor de Intercollegiale Toetsing, zaak C-407/07 (Nederland, Hoge Raad)

Aan de orde is de uitleg van artikel 13, A, lid 1, sub f, van de zesde btw-richtlijn. Dit artikel bevat een vrijstelling voor diensten die worden verricht door zelfstandige groeperingen van personen die een activiteit uitoefenen welke is vrijgesteld of waarvoor zij niet belastingplichtig zijn, indien die diensten direct nodig zijn voor de uitoefening van voornoemde activiteit. De onderhavige stichting is een groepering van ziekenhuizen en andere instellingen in de gezondheidszorg die ten behoeve van haar leden tegen betaling diensten verricht, onder meer met betrekking tot kwaliteitsnormen in de gezondheidszorg. De Hoge

Raad vraagt of de vrijstelling ook van toepassing is op diensten die slechts jegens een of meer leden worden verricht en niet jegens alle leden gezamenlijk.

Nederland heeft betoogd dat niet doorslaggevend is of een dienst slechts jegens een of meer leden wordt verricht, maar dat doorslaggevend is of een dienst wordt verricht in het belang van alle leden gezamenlijk. Het Hof volgt het standpunt van Nederland niet en oordeelt op grond van de bewoordingen en de doelstelling van de vrijstellingsbepaling dat aan de onderhavige vrijstelling niet de voorwaarde is verbonden dat de diensten aan alle leden van de betrokken zelfstandige groepering worden aangeboden.

Arrest van het Hof van 22 december 2008, Les Vergers, zaak C-48/07 (België)

De prejudiciële vraag in deze zaak betreft nadere uitleg van artikel drie van de moederdochterrichtlijn, met name of het begrip “deelneming in het kapitaal van een vennootschap van een andere lidstaat” het houden van aandelen in vruchtgebruik omvat. Volgens het Hof verwijst het begrip “deelneming in het kapitaal” naar de rechtsbetrekking tussen de moedermaatschappij en de dochteronderneming. Het ziet niet op de situatie waarin een moedermaatschappij aan een derde, vruchtgebruiker, een rechtsbetrekking met dochteronderneming overdraagt op grond waarvan deze derde eveneens als moedermaatschappij zou kunnen worden beschouwd. Uit de bewoording van artikel drie van de Moeder-dochterrichtlijn en uit de opzet van de bepalingen van de richtlijn volgt dat het vruchtgebruik, dat een vennootschap op de aandelen in het kapitaal van een andere vennootschap heeft, niet onder het begrip “deelneming in het kapitaal van een vennootschap” valt. De Nederlandse regering heeft betoogd dat de Moeder-dochterrichtlijn niet verplicht tot het scharen van vruchtgebruik onder dit begrip maar dat een lidstaat hiertoe wel bevoegd is.

GBVB

Arrest van het Hof van 20 mei 2008, Commissie tegen de Raad (ECOWAS), zaak C-91/05

Deze zaak betreft de rechtsgrondslag van een besluit van de Raad over een bijdrage van de Unie in het kader van het moratorium van de Economische Gemeenschap van West-Afrikaanse Staten (ECOWAS) op lichte wapens. De Raad had als rechtsgrondslag artikel 3 en artikel 23, lid 2, EU gekozen. De Commissie was daarentegen van mening dat het besluit rechtsgeldig had kunnen worden vastgesteld op grond van het EG-Verdrag. Volgens het Hof doet een in het kader van het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid vastgesteld besluit afbreuk aan de bepalingen van het EG-Verdrag in de zin van artikel 47 EU vanwege het enkele feit dat zij had kunnen worden vastgesteld op grond van het EG-Verdrag. In dat geval hoeft niet te worden onderzocht of het besluit de uitoefening door de Gemeenschap van haar bevoegdheden belet of beperkt.

Het in deze zaak bestreden ECOWAS-besluit had als doel de verspreiding van handvuurwapens en lichte wapens tegen te gaan. Volgens het Hof valt het besluit, gelet op het doel en de inhoud ervan, zowel onder het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid van de Unie, als het communautaire ontwikkelingssamenwerkingbeleid. Het Hof stelt vast dat de Raad artikel 47 EU heeft geschonden door het besluit aan te nemen op grond van titel V van het EU-Verdrag terwijl het ook onder het communautair ontwikkelingssamenwerkingbeleid valt. Nederland heeft in deze zaak de Raad ondersteund.

Arrest van het Hof van 3 september 2008, Yassin Abdullah Kadi en Al Barakaat International Foundation tegen de Raad en de Commissie, gevoegde zaken C-402/05 P en C-415/05 P

Deze gevoegde zaken betreffen de hogere voorzieningen van Kadi en Al Barakaat tegen de verwerping door het Gerecht van hun beroep tot nietigverklaring van de EG-bevriezingsverordening ter uitvoering van VN-Resolutie 1267(1999). Resolutie 1267 voorziet in financiële sancties tegen de Taliban, Osama Bin Laden, Al-Qaida en aan hen geassocieerde personen en organisaties. Omdat Kadi en Al Barakaat waren opgenomen in bijlage 1 van de EG-bevriezingsverordening moesten hun tegoeden en economische middelen worden bevroren.

Het belangrijkste punt van de Nederlandse interventie was de vraag of het Gerecht en het Hof in de uitoefening van de rechterlijke controle van de bestreden verordening mogen toetsen aan resoluties van de Veiligheidsraad en besluiten van het VN-Sanctiecomité. De Nederlandse regering achtte dit niet wenselijk vanuit het oogpunt van het grote internationale belang van de gebondenheid van de VN-lidstaten aan Handvestverplichtingen. Deze gebondenheid is essentieel bij de uitvoering van maatregelen ter handhaving van de internationale vrede en veiligheid. Een uitzondering op dit beginsel voor normen van *jus cogens* zoals door het Gerecht was gehanteerd achtte de Nederlandse regering niet gerechtvaardigd.

In onderhavig arrest oordeelde het Hof echter dat de communautaire grondrechtentoets ook van toepassing is op een EG-verordening die uitvoering geeft aan een Resolutie van de VN-Veiligheidsraad. Het Hof achtte zich daarom bevoegd om te toetsen of de bestreden bevriezingsverordening in overeenstemming is met de grondrechten. Het Hof oordeelde dat zowel de rechten van verdediging (in het bijzonder het recht om te worden gehoord en het recht op een effectieve rechterlijke controle) als het recht op eigendom waren geschonden. Het Hof vernietigde om die reden de bestreden bevriezingsverordening voor zover deze Kadi en Al Barakaat betrof.

Arrest van het Gerecht van 23 oktober 2008, MKO tegen de Raad, zaak T-256/07

De Iraanse *Mujahedin-e Khalq* Organisatie (MKO) staat sinds 2 mei 2002 op de EU-sanctielijst. In deze zaak werd voor de tweede maal de geldigheid van een Raadsbesluit tot plaatsing van MKO op die lijst beoordeeld door het Gerecht. In het onderhavige geval ging het om de Raadsbesluiten 2007/445 en 2007/868 tot handhaving van MKO op de lijst. Beide handhavingen waren gebaseerd op een Brits aanwijzingsbesluit dat MKO als terroristische organisatie kwalificeerde. Raadsbesluit 2007/445 voldeed volgens het Gerecht aan alle procedurele en materiële voorwaarden. Het argument van MKO dat handhaving alleen toelaatbaar is wanneer een verband kan worden gelegd met actuele terroristische daden, werd verworpen. In de loop van de procedure is Raadsbesluit 2007/445 vervangen door Raadsbesluit 2007/868. Het Britse aanwijzingsbesluit was echter voorafgaand aan Raadsbesluit 2007/868 door een Britse beroepsinstantie (POAC) als *perverse* en *unreasonable* gekwalificeerd en vernietigd. De motivering van de Raad bij Raadsbesluit 2007/868 was hetzelfde als bij Raadsbesluit 2007/445. Ten aanzien van de uitspraak van de POAC had de Raad er slechts op gewezen dat de Home Secretary heeft geprobeerd hoger beroep in te stellen tegen de vernietiging. Wegens onvoldoende motivering vernietigt het Gerecht Raadsbesluit 2007/868 voor zover het MKO betreft. Dit arrest had geen directe gevolgen voor de plaatsing van MKO omdat ten tijde van de uitspraak al een nieuw Raadsbesluit was genomen op basis van gegevens uit een andere lidstaat.

Gelijke behandeling

Arrest van het Hof van 1 april 2008, Tadao Maruko, zaak C-267/06 (Duitsland)

Centraal in deze zaak staat een beroepspensioenregeling op grond waarvan gehuwden wel en geregistreerde partners niet in aanmerking komen voor een nabestaandenpensioen. De Duitse

rechter vraagt onder meer of de kaderrichtlijn gelijke behandeling in arbeid en beroep hieraan in de weg staat. Het Hof stelt eerst vast dat de beroepspensioenregeling binnen de werkingssfeer van de richtlijn valt. Vervolgens stelt het Hof dat alleen sprake is van discriminatie op grond van seksuele geaardheid indien geregistreeerde partners naar nationaal recht voor wat betreft nabestaandenuitkeringen vergelijkbaar zijn met gehuwde partners. Of sprake is van discriminatie op grond van seksuele geaardheid hangt dus af van het nationale recht. Met de interventie wilde de Nederlandse regering voorkomen dat het Hof in deze zaak zou overgaan tot een zelfstandige toetsing aan het gemeenschapsrechtelijke gelijkheidsbeginsel. Dat wil zeggen een toetsing buiten de wettelijke kaders van de richtlijn om. De Nederlandse inbreng in deze zaak is succesvol geweest. Het Hof herhaalt niet de jurisprudentie van 22 november 2005 in de zaak Mangold, C-144/04, maar toetst aan de richtlijn.

Arrest van het Hof van 17 juli 2008, Coleman, zaak C-303/06 (Verenigd Koninkrijk)

Mevrouw Coleman, een particulier in dienst van een advocatenkantoor, stelt zich op het standpunt dat haar werknemer haar discrimineerde op grond van de handicap van haar zoontje. Kernvraag in haar zaak is of de kaderrichtlijn gelijke behandeling in arbeid en beroep bescherming biedt aan werknemers die zelf geen handicap hebben, maar die worden gediscrimineerd op grond van de handicap van een andere persoon. Anders dan de Nederlandse regering had betoogd, oordeelt het Hof dat zulks inderdaad het geval is. Voor de toepassing van de richtlijn is namelijk doorslaggevend op welke grond sprake is van discriminatie, in dit geval handicap. De richtlijn beperkt zich niet tot een bepaalde groep personen, zoals gehandicapten. Het Hof baseert zich voor deze uitleg op de tekst en het nuttig effect van de richtlijn, alsmede op artikel 13 EG. Artikel 13 EG is de grondslag voor het nemen van maatregelen ter bestrijding van discriminatie, onder meer op grond van handicap.

Arrest van het Hof van 23 september 2008, Bartsch, zaak C-427/06 (Duitsland)

Het Hof moest in deze zaak beslissen of een leeftijdsverschilbeding in een particuliere bedrijfspensioenregeling moet worden getoetst aan het algemene gemeenschapsrechtelijk beginsel van non-discriminatie op grond van leeftijd. Het Hof concludeert dat het EG-verbod van discriminatie op grond van leeftijd alleen van toepassing is als de mogelijk discriminerende behandeling een band met het gemeenschapsrecht heeft. Een dergelijke band wordt niet bewerkstelligd door artikel 13 EG. Evenmin kan de kaderrichtlijn gelijke behandeling (richtlijn 2000/78/EG) voor het verstrijken van de implementatietermijn als aanknopingspunt met het gemeenschapsrecht worden beschouwd. De uitkomst is geheel in overeenstemming met het standpunt dat Nederland in deze en vergelijkbare zaken heeft ingenomen.

Geneesmiddelen

Arrest van het Hof van 16 oktober 2008, Synthon BV, zaak C-452/06 (Verenigd Koninkrijk)

Deze zaak gaat over de wederzijdse erkenning van een vergunning voor het in de handel brengen van medicijnen voor menselijk gebruik.

Het Hof benadrukt dat een lidstaat erkenning van een dergelijke vergunning alleen mag weigeren vanwege het bestaan van een risico voor de volksgezondheid. Een lidstaat mag buiten deze grond ook niet opnieuw onderzoeken of het geneesmiddel in wezen gelijkwaardig is aan het eerder aangewezen referentiegeneesmiddel. Het Hof stelt vast dat een lidstaat dus een zeer beperkte beoordelingsmarge heeft bij de erkenning van een vergunning die is

afgegeven in een andere lidstaat. Het Hof beslist tot slot dat sprake is van een voldoende gekwalificeerde schending van het gemeenschapsrecht als een lidstaat een vergunning niet erkent omdat het betrokken geneesmiddel in wezen niet gelijkwaardig zou zijn aan het referentiegeneesmiddel.

De Nederlandse regering heeft in deze zaak alleen een bijdrage geleverd tijdens de mondelinge behandeling. Tijdens haar pleidooi heeft de Nederlandse regering de noodzaak van een toets in verband met het risico van de volksgezondheid benadrukt.

Internationaal privaatrecht

Arrest van het Hof van 11 juli 2008, Inga Rinau, zaak C-195/08 PPU (prejudiciële spoedprocedure, Litouwen)

Dit is de eerste zaak waarin het Hof de spoedprocedure heeft toegepast. Het Hof heeft binnen een termijn van minder dan acht weken uitspraak gedaan.

De prejudiciële vragen betreffen een verordening over de bevoegdheid en de erkenning en tenuitvoerlegging van beslissingen in huwelijkszaken en inzake de ouderlijke verantwoordelijkheid. Aanleiding hiervoor was de ontvoering door een Litouwse moeder van haar kind vanuit Duitsland naar Litouwen. De in Duitsland achtergebleven vader spande procedures aan in zowel Duitsland als Litouwen om de terugkeer van het kind te doen bewerkstelligen. Het Hof spreekt zich in deze zaak uit over vragen betreffende de bevoegdheid van de rechter zowel in het land waar het kind zich bevindt, als in het land van waaruit het kind is ontvoerd. Deze vragen raken ook aan het Haagse kinderontvoeringsverdrag van 1980, reden waarom Nederland mondelinge opmerkingen in deze zaak heeft ingebracht.

Landbouw

Arrest van het Hof van 28 februari 2008, Winkel, zaak C-446/06 (Nederland, College van Beroep voor het bedrijfsleven)

De voorwaarden die in Nederland gelden voor de zoogkoeienpremie betreffen een bepaalde afkalfrequentie en een minimale zoogtijd. De Commissie voert naar aanleiding van vragen van het College aan dat dergelijke voorwaarden niet door de lidstaten mogen worden vastgesteld omdat de verordening met een gemeenschappelijke ordening van de markten in de sector rundvlees (1254/1999) een uitputtende definitie geeft. In de uitvoeringsverordening zijn de uitvoeringsbepalingen vastgesteld en wordt aangegeven welke koeien in ieder geval geen zoogkoeien zijn.

Het Hof oordeelt dat het voor toekenning van de premie noodzakelijk is om precies vast te stellen wat een zoogkoe is. Het begrip 'zoogkoe' is volgens het Hof niet nauwkeurig genoeg gedefinieerd in de uitvoeringsverordening. Het Hof oordeelt dat het de lidstaten vrij staat om voor de vaststelling van de premievoorwaarden en de controle van de premiewaardigheid van de aangevraagde dieren dit begrip verder in te vullen op basis van de op hun grondgebied gangbare veeteeltpraktijken. Uiteraard met inachtneming van de doelen van de verordeningen. Bovendien draagt volgens het Hof de toepassing van voorwaarden op het niveau van de individuele koe en niet op het niveau van het beslag in zijn geheel, door de duidelijkheid ervan bij aan de rechtszekerheid. Ook vergemakkelijkt deze benadering controle door de bevoegde nationale autoriteiten op de rechtmatigheid van premieaanvragen. De verordeningen verzetten zich dus in beginsel niet tegen een regeling zoals de Nederlandse.

Arrest van het Hof van 3 april 2008, Endendijk, zaak C-187/07 (Nederland, politierechter te Zutphen)

Endendijk is een Nederlandse veehouder. Hij heeft kalveren ondergebracht in individuele boxen van 2,50 bij 1,20 meter, met een dak erboven. De kalveren waren door middel van een touw, met een lengte van circa drie meter, om de hals vastgebonden. Volgens Endendijk waren deze kalveren niet ‘aangebonden’ in de zin van de richtlijn over de bescherming van kalveren. Het oordeel van het Hof hierover is in lijn met de Nederlandse visie. Het Hof keek naar de algemene en gangbare betekenis van het woord ‘aangebonden’ en de verschillende taalversies van de richtlijn. Het Hof stelde vast dat een kalf is aangebonden in de zin van de richtlijn wanneer het op zijn plaats wordt gehouden met een verbindingsmiddel, ongeacht de aard en de lengte daarvan en ongeacht de reden van het vastbinden.

Telecommunicatie

Beschikking van het Gerecht van 22 februari 2008, BASE tegen de Commissie, zaak T-295/06

Het Belgisch Instituut voor postdiensten en telecommunicatie BIPT (de Belgische OPTA) heeft conform de kaderrichtlijn telecommunicatie aan de Commissie melding gemaakt van ‘aanmerkelijke marktmacht’ van mobiele operator BASE. De Commissie heeft per brief aan het BIPT aangegeven hierover geen opmerkingen te hebben. Verzoekster meende echter dat de Commissie ingevolge de kaderrichtlijn een grondige onderzoeksprocedure naar de door het BIPT voorgestelde maatregelen had moeten inleiden en vordert nietigverklaring van de brief van de Commissie.

Volgens de kaderrichtlijn dient de nationale regelgevende instantie met de opmerkingen van de Commissie *rekening te houden*. Hieruit blijkt dat de opmerkingen niet bindend zijn. Volgens vaste jurisprudentie van het Hof kan tegen aanbevelingen géén beroep worden ingesteld. De Commissie stelde dat BASE dan ook niet ontvankelijk diende te worden verklaard.

De Nederlandse regering heeft de Commissie gesteund, omdat ze het niet wenselijk acht dat telecomaanbieders een veto van de Commissie kunnen afdwingen. Daarmee zou de facto de nationale rechtsgang worden verplaatst naar de Europese rechter. Het Gerecht verklaart het beroep van BASE niet-ontvankelijk.

Arrest van het Hof van 24 april 2008, Arcor, zaak C-55/06 (Duitsland)

Arcor is een onderneming die in Duitsland ISDN-telefoonaansluitingen aanbiedt aan consumenten. Arcor heeft klachten over de prijzen voor toegang tot de lokale netwerken die Deutsche Telekom, de partij met aanmerkelijke marktmacht in Duitsland, hanteert. Arcor gaat daarom in beroep tegen de besluiten van de Duitse nationaal regelgevende instantie waarbij deze tarieven worden goedgekeurd. De verwijzende rechter heeft aan het Hof een reeks prejudiciële vragen gesteld over de uitleg van verschillende bepalingen in een van de telecommunicatieverordeningen. De vragen hebben betrekking op de toepassing van het beginsel dat de tarieven voor ontbundelde toegang tot het aansluitnetwerk worden vastgesteld op basis van de kosten.

Het Hof heeft in een gedetailleerde uitspraak de regels over kostenoriëntatie nader toegelicht. Enerzijds heeft het Hof bepaald welke kosten in aanmerking mogen worden genomen bij de berekening van de tarieven. Anderzijds heeft het Hof de rechterlijke procedure verduidelijkt, met name met betrekking tot bewijslast, de positie van de nationaal regelgevende instanties en de kring belanghebbenden bij een tariefbesluit.

De uitspraak van het Hof komt in grote lijnen overeen met de Nederlandse inbreng.

Arrest van het Hof van 6 maart 2008, Comisión del Mercado de las Telecomunicaciones, zaak C-82/07 (Spanje)

CMT is een Spaanse nationale regelgevende instantie, die onafhankelijk van de overheidsinstanties taken op telecommunicatiegebied vervult. Spanje heeft de bevoegdheden tussen CMT en het ministerie van Industrie, Toerisme en Handel op het gebied van de toewijzing van nationale nummervoorraden en het beheer van nationale nummerplannen herverdeeld. Volgens CMT is deze herverdeling, waarbij het ministerie bevoegdheden van CMT heeft verkregen, in strijd met de kaderrichtlijn inzake een gemeenschappelijk regelgevingkader voor elektronische communicatienetwerken en diensten.

De verwijzende rechter betwijfelt of de autoriteiten van een lidstaat ingevolge de kaderrichtlijn bepaalde taken inzake het beheer van nummervoorraden kunnen toekennen aan instanties die naar nationaal recht de status van nationale regelgevende instantie hebben en tegelijkertijd deel uitmaken van de nationale regering. Het Hof overweegt dat zowel de toewijzing van de nationale nummervoorraden en het beheer van de nationale nummerplannen als regelgevende functies moeten worden aangemerkt. De lidstaten hoeven deze verschillende functies niet aan gescheiden regelgevende instanties toe te wijzen.

Daarna overweegt het Hof dat verschillende onafhankelijke regelgevende instanties mogen worden belast met de toewijzing van de nationale nummervoorraden en het beheer van de nationale nummerplannen, op voorwaarde dat de taakverdeling wordt bekendgemaakt, gemakkelijk toegankelijk is en aan de Commissie wordt meegedeeld.

Nederland heeft deze uitkomst bepleit.

Milieu

Arrest van het Hof van 22 mei 2008, Feinchemie Schwebda, zaak C-361/06 (Nederland, College van Beroep voor het bedrijfsleven)

Op grond van de richtlijn betreffende het op de markt brengen van gewasbeschermingsmiddelen zijn aan Agrichem toelatingen verleend voor het op de markt brengen van gewasbeschermingsmiddelen met de werkzame stof ethofumesaat.

Feinchemie en Bayer hebben met betrekking tot de werkzame stof ethofumesaat een aanvraag ingediend voor opnemning in bijlage I bij die richtlijn. Daarbij hebben zij een dossier ingediend dat voldoet aan de voorschriften van bijlage II bij die richtlijn. Agrichem is daarbij niet opgetreden als medekennisgever. Na de opnemning van de stof in bijlage I heeft het College voor de toelating van bestrijdingsmiddelen de toelatingen van Agrichem ingetrokken, onder meer op grond dat Agrichem niet beschikte over dan wel geen toegang had tot een volledig 'bijlage II-dossier'.

De vraag rijst of de lidstaten niet verplicht zijn om de bestaande toelating van een gewasbeschermingsmiddel dat ethofumesaat bevat vóór 1 september 2003 te beëindigen, omdat de houder van deze toelating voor de evaluatie daarvan niet in het bezit is van of geen toegang heeft tot een bijlage II-dossier.

De Nederlandse regering heeft betoogd dat de lidstaten daartoe wél verplicht zijn. Op grond van de bewoordingen en de considerans van de richtlijn beslist het Hof echter dat de lidstaten niet tot intrekking van de bestaande toelatingen zijn verplicht.

Arrest van het Hof van 25 juli 2008, Janecek, zaak C-237/07 (Duitsland)

De heer Janecek woont aan de Landshuter Allee, op de middelste ringweg van München, ongeveer 900 meter ten noorden van een meetstation voor luchtkwaliteit. Metingen van dit station hebben aangetoond dat de vastgestelde emissiegrenswaarde in 2005 en 2006 veel

vaker dan de toegestane 35 keer werd overschreden. Janecek heeft beroep ingesteld. Hij eist dat de Freistaat Bayern wordt gelast een actieplan ter bescherming van de luchtkwaliteit in de sector van de Landshuter Allee op te stellen, teneinde op korte termijn te verzekeren dat het toegestane jaarlijkse maximum van 35 overschrijdingen van de emissiegrenswaarde wordt nageleefd.

Het Hof heeft in deze zaak bepaald dat bij een dreigende overschrijding van de grenswaarden, particulieren die rechtstreeks worden getroffen, op grond van de richtlijn luchtkwaliteit moeten kunnen bewerkstelligen dat de bevoegde nationale autoriteiten een actieplan opstellen. Dit moet ook kunnen wanneer zij, krachtens nationaal recht, beschikken over andere mogelijkheden om deze autoriteiten maatregelen te doen uitvaardigen ter bestrijding van luchtverontreiniging. De lidstaten zijn slechts verplicht om, binnen het kader van een actieplan en op korte termijn, maatregelen te nemen die geschikt zijn om het risico van overschrijding van de grenswaarden, rekening houdend met alle omstandigheden, tot een minimum te beperken en geleidelijk terug te keren naar een niveau onder deze waarden. De Nederlandse regering had in deze zaak betoogd dat er geen verplichting tot het opstellen van een actieplan was. Het subsidiaire betoog ten aanzien van de reikwijdte van de maatregelen die de autoriteiten in dit plan moeten opnemen, is wel door het Hof gevolgd.

Arrest van het Hof van 6 november 2008, Association nationale pour la protection des eaux et rivières (TOS), zaak C-381/07 (Frankrijk)

Deze zaak gaat over de toelaatbaarheid van een stelsel van algemene regels ter regulering van lozingen van bepaalde gevaarlijke stoffen op het oppervlaktewater.

Het Hof stelt vast dat een stelsel van algemene voorschriften, gecombineerd met een meldplicht en een recht van verzet voor het bevoegd gezag, niet gelijk kan worden gesteld aan de vergunningplicht van de richtlijn over waterverontreiniging door lozing van gevaarlijke stoffen (2006/11/EG). Dit betekent volgens het Hof niet dat deze richtlijn in de weg staat aan de invoering van een stelsel van algemene regels. Naast deze richtlijn is namelijk de kaderrichtlijn water reeds van kracht, deze voorziet in intrekking van richtlijn 2006/11 per 2013. De Nederlandse regering heeft hierop gewezen. Het Hof stelt inderdaad vast dat lidstaten bij de uitvoering van richtlijn 2006/11 ingevolge een overgangsbepaling in de kaderrichtlijn water de beginselen van de kaderrichtlijn water kunnen toepassen. Lidstaten kunnen dus ook al vóór 2013 kiezen voor invoering van een algemeen verbindende voorschriften ter vervanging van een systeem van individuele vergunningverlening. Voorwaarde is dat dit stelsel wordt toegepast in het kader van de uitvoering van de kaderrichtlijn water.

Arrest van het Hof van 4 december 2008, Lahti Energia, zaak C-317/07 (Finland)

Deze zaak betreft de vraag of de door Lahti geëxploiteerde installatie die bestaat uit een vergassingsinstallatie en een krachtcentrale, moet worden beschouwd als een verbrandingsinstallatie in de zin van richtlijn 2000/76 over verbranding van afval. Lahti is van mening dat de vergassingsinstallatie los moet worden beoordeeld van de krachtcentrale. Slechts de verbrandingsinstallatie zou een verbrandingsinstallatie zijn. In de krachtcentrale wordt volgens Lahti namelijk geen afval verbrand, maar door de vergassingsinstallatie geproduceerd en vervolgens gereinigd gas.

Het Hof oordeelt dat gas niet onder het begrip afval van de richtlijn valt, omdat slechts vloeibare of vaste stoffen hieronder vallen. Vervolgens bekijkt het Hof of een verbrandingsstraat een noodzakelijke voorwaarde is voor de kwalificatie van verbrandingsinstallatie. Volgens het Hof is dat niet het geval. Het begrip verbrandingsinstallatie heeft betrekking op een technische eenheid of inrichting waarin afval thermisch wordt behandeld, mits de met de thermische behandeling gewonnen stoffen

vervolgens worden verbrand. Ten slotte beoordeelt het Hof van beide installaties of ze al dan niet een verbrandingsinstallatie zijn. De vergassingsinstallatie is dat wel, de krachtcentrale niet. Nederland heeft de uitkomst van deze zaak bepleit.

Arrest van het Hof van 11 december 2008, MI. VER en Antonelli, zaak C-387/07 (Italië)

Antonelli vervoerde, als vrachtwagenchauffeur van vervoerder van afvalstoffen MI. VER, verschillende soorten verpakkingen. Dit vervoer ging samen met een formulier van identificatie van afvalstoffen. Dit formulier was voorzien van code 150106 'gemengde verpakkingen' van de afvalstoffenlijst ter implementatie van de afvalstoffenrichtlijnen. Bij een controle werden Antonelli en MI. VER beboet omdat code 150106 niet de juiste was voor de vervoerde afvalstoffen. Het betrof verpakkingen uit verschillende materialen die gemengd werden vervoerd. Volgens de autoriteiten is de producent van afvalstoffen op basis van de afvalstoffenrichtlijnen verplicht de verschillende verpakkingen ook bij voorlopige opslag voorafgaand aan inzameling te sorteren en afzonderlijk op te slaan.

Het Hof oordeelt dat deze specifieke verplichting niet uit de afvalstoffenrichtlijnen volgt. Het Hof wijst er op dat een lidstaat de producent van afvalstoffen wel moet verplichten de afvalstoffen afzonderlijk op te slaan wanneer dat noodzakelijk is om de doelstellingen van de afvalstoffenrichtlijnen te bereiken. Wanneer de nationale regeling genoemde afvalstoffenlijst overneemt, kan bovendien de code 'gemengde verpakkingen' worden gebruikt voor samengevoegde verpakkingen die uit verschillende materialen bestaan.

Het arrest is in overeenstemming met het Nederlandse standpunt.

Openbaarheid

Arrest van het Hof van 1 juli 2008, Turco en Zweden tegen de Raad, gevoegde zaken C-39/05 P en C-52/05 P

Turco verzocht de Raad om toegang tot een advies van de juridische dienst van de Raad met betrekking tot een voorstel voor een richtlijn van de Raad. De Raad weigerde openbaarmaking. Het Hof overweegt dat de Raad verzoeken om openbaarmaking van juridische adviezen betreffende wetgeving niet stelselmatig kan afwijzen. Het Hof constateert dat de Eurowob-verordening over toegang van het publiek tot documenten van de instellingen in beginsel een verplichting vastlegt tot openbaarmaking van de adviezen van juridische diensten inzake wetgeving. Het Hof benadrukt dat openbaarmaking van een dergelijk advies de transparantie vergroot en daarmee de democratie versterkt. Op dit uitgangspunt bestaat echter een aantal uitzonderingen. Openbaarmaking kan bijvoorbeeld achterwege blijven als het leidt tot ondermijning van de bescherming van juridisch advies. De Raad dient dit in elk afzonderlijk geval te beoordelen. Het Hof stelt dat die beoordeling uit drie fasen bestaat. Ten eerste moet de Raad verifiëren of het, afgezien van de benaming van het document, inderdaad een juridisch advies betreft. Ten tweede moet de Raad onderzoeken of de openbaarmaking van het document zou leiden tot ondermijning van de bescherming van juridisch advies. Ten derde moet de Raad nagaan of er geen hoger openbaar belang is dat openbaarmaking rechtvaardigt. De hogere voorziening van Zweden en de heer Turco slaagt dus. Nederland heeft in deze zaak Zweden en de heer Turco ondersteund.

Privacy

Arrest van het Hof van 16 december 2008, Huber, zaak C-524/06 (Duitsland)

Huber is een Oostenrijker. Hij woont en werkt in Duitsland. Zijn persoonsgegevens worden in Duitsland opgeslagen in een gemeentelijk register én in een meer uitgebreid centraal register

voor buitenlanders. Duitsland gebruikt het centrale register voor (1) de toepassing van immigratiewetgeving, (2) statistiekdoeleinden en (3) criminaliteitsbestrijding.

Het Hof stelt vast dat een register als het onderhavige wat betreft de eerste twee doeleinden valt onder de richtlijn bescherming persoonsgegevens (95/46/EG). De inbreng van de Nederlandse regering had betrekking op het doel van de immigratiewetgeving. De beslissing van het Hof op dit punt is conform het Nederlandse standpunt. Het Hof oordeelt dat een lidstaat moet kunnen nagaan of een persoon met de nationaliteit van een andere lidstaat een recht van verblijf op zijn grondgebied heeft. In beginsel acht het Hof een centraal register dan ook legitiem. Het register mag echter alleen informatie bevatten die voor dat doel noodzakelijk is en alleen bepaalde autoriteiten mogen toegang hebben. Volgens het Hof kan het centrale karakter bijdragen aan efficiëntie. Het is aan de nationale rechter om na te gaan of aan deze eisen is voldaan.

Wat betreft de statistiekdoeleinden acht het Hof enkel anonieme verwerking van gegevens noodzakelijk in de zin van de richtlijn.

Het Hof oordeelt dat het register, wat betreft de criminaliteitsbestrijding, onder artikel 12 jo. 18 EG valt. Criminaliteit moet worden bestreden ongeacht de nationaliteit van daders. In dit kader is verschil in behandeling tussen burgers van een lidstaat en burgers van de Unie die niet de nationaliteit van die lidstaat bezitten verboden discriminatie.

Procesrecht

Arrest van het Hof van 13 maart 2008, Vereniging Nationaal Overlegorgaan Sociale Werkvoorziening, gevoegde zaken C-383/06 tot en met C-385/06 (Nederland, Raad van State)

In deze zaak stelt de Raad van State diverse vragen over de rol van de rechtszekerheid in het kader van de terugvordering van ten onrechte verstrekte ESF-subsidies.

Allereerst beslist het Hof, in tegenstelling tot hetgeen Nederland had bepleit, dat de desbetreffende communautaire bepaling (artikel 23, lid 1, van verordening nr. 4253/88), voor de lidstaten een verplichting schept om als gevolg van misbruik of nalatigheid verloren middelen terug te vorderen, *zonder dat een bevoegdheidsattributie naar nationaal recht noodzakelijk is*.

Verder beslist het Hof dat deze terugvordering moet geschieden volgens de modaliteiten van het nationale recht, vooropgesteld dat de toepassing daarvan geen afbreuk doet aan de toepassing en de werkzaamheid van het gemeenschapsrecht en niet tot gevolg heeft dat de terugvordering van de op onregelmatige wijze toegekende gelden nagenoeg onmogelijk wordt gemaakt. De gemeenschapsrechtelijke beginselen van rechtszekerheid en bescherming van het gewettigd vertrouwen kunnen door de nationale rechter worden toegepast bij de beoordeling van het gedrag van zowel de begunstigde van de verloren middelen, als de betrokken bestuursorganen, vooropgesteld dat met het belang van de Gemeenschap ten volle rekening wordt gehouden.

Arrest van het Hof van 25 november 2008, Heemskerk en Schaap, zaak C-455/06, (Nederland, College van Beroep voor het bedrijfsleven)

Heemskerk en Schaap komen in beroep tegen een besluit van het Produktschap Vee en Vlees, waarbij een eerder aan hen verleende uitvoerrestitutie gedeeltelijk is ingetrokken. De behandelende rechter onderkent in het gemeenschapsrecht gronden die relevant kunnen zijn voor de beslechting van het geschil, maar die niet zijn aangevoerd in het hoofdgeding. De gronden zijn echter nadelig voor Heemskerk en Schaap. In het Nederlandse bestuursrecht mag de indiener van een beroep niet in een ongunstiger positie worden gebracht dan wanneer hij

geen beroep zou hebben ingesteld. De verwijzende rechter vraagt of het gemeenschapsrecht verplicht tot ambtshalve toetsing aan het gemeenschapsrecht als dat zou leiden tot *reformatio in peius*. Zoals Nederland heeft bepleit, vindt het Hof dat het gemeenschapsrecht onder die omstandigheden niet verplicht tot ambtshalve toetsing. Volgens het Hof zou een dergelijke verplichting indruisen tegen het beginsel van de eerbiediging van het recht van verweer, het rechtszekerheidsbeginsel en het vertrouwensbeginsel. Een dergelijke verplichting bestaat niet als het in het toepasselijke nationale recht verankerde beginsel van het verbod op *reformatio in peius* wordt doorbroken.

Sociaal recht

Arrest van het Hof van 1 april 2008, Regering van de Franse Gemeenschap, Waalse regering tegen de Vlaamse regering, zaak C-212/06 (België)

Deze zaak gaat over een Vlaamse zorgverzekering voor personen met een langdurig verminderd zelfvermogen. Aansluiting bij deze zorgverzekering is beperkt tot personen die in Vlaanderen gevestigd zijn. Wallonië is een rechtszaak over deze regeling begonnen. De verwijzende rechter vraagt zich af of de regeling in strijd is met het vrije verkeer.

Het Hof merkt op dat het gemeenschapsrecht niet van toepassing is op een zuiver interne Belgische situatie. Er zijn echter ook situaties denkbaar waarin een Belg die al gebruik heeft gemaakt van zijn fundamentele rechten, of waarin een burger uit een andere lidstaat die in Vlaanderen werkt, geen beroep kan doen op deze regeling en daardoor geen beroep kan doen op zijn rechten op basis van het gemeenschapsrecht. In dat geval is een uitlegging van het gemeenschapsrecht voor de nationale rechter toch nuttig.

Het feit dat aansluiting bij de zorgverzekering afhankelijk wordt gesteld van het wonen in een bepaald gedeelte van het grondgebied, is een belemmering van het vrije verkeer. Migrerende werknemers worden immers ontmoedigd om gebruik te maken van hun recht van vrij verkeer. De Vlaamse regering beroept zich op de eisen die inherent zijn aan de federale structuur ter rechtvaardiging van deze regeling. Het is vaste rechtspraak dat een lidstaat zich niet op nationale bepalingen of de grondwettelijke organisatie van een staat kan beroepen ter rechtvaardiging van de niet-nakoming van de gemeenschapsrechtelijke verplichtingen.

De onderhavige regeling vormt dus een verboden belemmering van het vrije verkeer. Nederland is alleen ingegaan op de toepasselijkheid van Verordening 1408/71.

Arrest van het Hof van 3 april 2008, Chuck, zaak C-331/06 (Nederland, rechtbank Amsterdam)

Mijnheer Chuck is geboren in 1935 en heeft de Britse nationaliteit. Tussen 1972 en 1977 heeft hij vrijwel onafgebroken in Nederland gewoond. In een tussenliggende periode van 9 maanden woonde en werkte hij in Denemarken, waar hij ook sociale premies afdroeg. Sinds 1978 woont hij in de Verenigde Staten. Voorafgaand aan het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd heeft hij bij de Sociale verzekeringsbank (SVB) een verzoek voor een AOW-uitkering ingediend. De aanvraag wordt in 2001 toegekend tot een hoogte van 10% van het AOW-bedrag. Verzoeker maakt bezwaar tegen dit besluit omdat de SVB het in Denemarken opgebouwde verzekeringstijdvak van negen maanden niet had betrokken bij de berekening van het ouderdomspensioen.

De vraag in deze zaak is of iemand die niet meer woonachtig is op het grondgebied van de Gemeenschap, zich kan beroepen op de samentellingsbepaling van artikel 48, lid 2, verordening 1408/71 over socialezekerheidsregelingen. Het Hof bepaalt dat artikel 48, lid 2, van de verordening ook moet worden toegepast indien de werknemer op het tijdstip van de

aanvraag voor uitbetaling van dit pensioen in een derde land woont. Nederland had in deze een meer genuanceerd standpunt naar voren gebracht.

Arrest van het Hof van 15 april 2008, Impact, zaak C-268/06 (Ierland)

Deze zaak betreft de toepassing van de raamovereenkomst inzake arbeidsovereenkomsten voor bepaalde tijd die is opgenomen in de bijlage van richtlijn 1999/70/EG. De verwijzende rechter vraagt onder meer of een nationale rechter verplicht is om een rechtstreeks werkende bepaling van gemeenschapsrecht ook toe te passen wanneer het nationale recht hem daartoe niet uitdrukkelijk de bevoegdheid heeft verleend.

Volgens het Hof kan een nationale rechter bij wie een vordering is ingesteld die is gebaseerd op schending van een nationale bepaling ter uitvoering van de richtlijn aan die nationale bepaling slechts terugwerkende kracht verlenen tot de datum waarop de implementatietermijn van die richtlijn is verstreken, als het nationale recht een aanwijzing bevat die aan die bepaling een dergelijke terugwerkende kracht kan verlenen. De Nederlandse inbreng was beperkt tot deze vraag en in lijn met de uitspraak van het Hof.

Dit arrest verduidelijkt verder onder meer dat het beginsel van non-discriminatie van clause 4 van de raamovereenkomst rechtstreekse werking heeft. Clause 5 bevat bepalingen tegen misbruik van opeenvolgende arbeidsovereenkomsten voor bepaalde tijd en heeft geen rechtstreekse werking.

Arrest van het Hof van 16 oktober 2008, Holmqvist, zaak C-310/07 (Zweden)

Wanneer sprake is van arbeid met grensoverschrijdend karakter moet op grond van de insolventierichtlijn de insolventie-uitkering betaald worden door het waarborgfonds van de lidstaat waar de werknemers gewoonlijk hun arbeid hebben verricht. In deze zaak was de vraag aan de orde waar een voor een Zweedse vervoeronderneming werkzame vrachtwagenchauffeur die goederen vervoerde tussen Zweden en Italië hoofdzakelijk zijn arbeid heeft verricht. De vervoeronderneming had geen filialen buiten Zweden en was in 2006 failliet verklaard. Het Hof stelt voorop dat voor de vaststelling dat een werknemer gewoonlijk zijn arbeid verricht in een andere lidstaat niet is vereist dat de onderneming waarvoor hij werkt over een filiaal of een vaste inrichting in die andere lidstaat beschikt. Een onderneming wordt geacht activiteiten in een andere lidstaat te hebben wanneer deze daar duurzaam economisch aanwezig is door de aanwezigheid van personeel dat de onderneming in staat stelt activiteiten te verrichten in die andere lidstaat, aldus het Hof. De enkele omstandigheid dat een werknemer voor een in de ene lidstaat gevestigde onderneming goederen vervoert naar een andere lidstaat is niet voldoende om aan te nemen dat een onderneming in die andere lidstaat activiteiten heeft. Het Nederlandse pleidooi is in lijn met dit arrest.

Steun

Arrest van het Gerecht van 12 februari 2008, British United Provident Association (BUPA) e.a. tegen de Commissie, zaak T-289/03

De zaak betreft het beroep van BUPA (een vereniging van Britse zorgverzekeraars) tegen de beslissing van de Commissie om het Ierse risicoverdelingssysteem voor zorgverzekeringen niet aan te merken als verboden staatssteun. Het Gerecht stelt voorop dat lidstaten ruime discretionaire bevoegdheid hebben ten aanzien van de invulling van het concept 'diensten van algemeen economisch belang'. Vervolgens verduidelijkt het Gerecht het onderscheid tussen het geven van staatssteun en het verlenen van compensatie voor het verrichten van diensten van algemeen economisch belang. Volgens het Gerecht vormt de wijze waarop Ierland de financiële risico's van particuliere zorgverzekeraars onderling verdeelt geen verboden

staatssteun. Daarbij wordt opgemerkt dat geen sprake hoeft te zijn van een expliciete opdracht aan een onderneming om een dienst van algemeen economisch belang te verrichten. Dat kan worden afgeleid uit de context van de situatie, aldus het Gerecht. In dit verband wordt benadrukt dat zorgverzekeraars in Ierland belast zijn met een dienst van algemeen economisch belang, omdat zij een acceptatieplicht hebben, levenslange dekking moeten verlenen, en een vastgesteld minimumpakket moeten bieden tegen een door de overheid bepaald tarief. Het beroep van BUPA wordt dan ook verworpen. Nederland heeft in deze procedure geïntervenieerd aan de zijde van de Commissie.

Arrest van het Hof van 12 februari 2008, Centre d'exportation du livre francais (CELF) e.a., zaak C-199/06 (Frankrijk)

Wanneer de Commissie een nationale steunmaatregel goedkeurt, behoeven steunbedragen die al zijn uitbetaald voordat het groene licht is gegeven, niet te worden terugbetaald. Wél kan de onderneming worden gedwongen rente te betalen over het genoten voordeel. Het Hof kwam tot dit oordeel naar aanleiding van prejudiciële vragen van de Franse Raad van State over de steun die de Franse boekenexporteur CELF had ontvangen voor het verzorgen van kleine leveringen van Franstalige literatuur. Nadat de aanvankelijke goedkeuring van de Commissie in beroep werd vernietigd, keurde de Commissie de steunverlening naderhand opnieuw goed. Een concurrent van CELF had vervolgens de kwestie voorgelegd aan de nationale rechter. Volgens het Hof verplicht het gemeenschapsrecht in zijn algemeenheid niet tot terugbetaling in deze situatie. Echter, het hangt ook van het nationale recht af of die steun toch terugbetaald moet worden. Hoewel het nationale recht tot terugbetaling verplicht, kan de overheid de steun naderhand toch weer toekennen, aldus het Hof. De steun moet dan wel zijn goedgekeurd door de Commissie. Maar in alle gevallen moet het rentevoordeel worden verrekend, om te voorkomen dat de onderneming wordt bevoordeeld boven concurrenten in de periode waarin de steun voorafgaand aan de goedkeuring was genoten. De Nederlandse regering heeft bepleit dat een lidstaat in beginsel niet mag afzien van terugvordering van verleende steun wanneer diens nationale rechterlijke instanties hebben vastgesteld dat sprake is van onrechtmatige steunverlening

Arrest van het Hof van 17 juli 2008, Essent Netwerk Noord (Aldel), zaak C-206/06 (Nederland, rechtbank Groningen)

Bij de liberalisering van de elektriciteitssector in Nederland ontstonden niet-marktconforme (nmc) kosten bij de elektriciteitsbedrijven. De Overgangswet Elektriciteitsproductiesector (OEPS) voorziet in compensatie voor deze nmc-kosten voor de getroffen partijen. In artikel 9 OEPS is bepaald dat iedere afnemer een heffing ter bestrijding van ontstane nmc-kosten verschuldigd is. Aluminium Delfzijl BV (Aldel) weigert een heffing in dit kader te betalen en stelt dat artikel 9 OEPS in strijd is met communautair recht.

In het licht van de interne markt overweegt het Hof dat de belasting betrekking heeft op het product. Het gebruik van de opbrengst van de belasting kan de concurrentiepositie van Nederlandse producenten ten opzichte van producenten in andere lidstaten verbeteren. Artikel 9 OEPS kan onder omstandigheden dus in strijd zijn met de artikelen aangaande de interne markt.

Verder bekijkt het Hof de vraag of verboden staatssteun in het geding is. De bedrijven ontvangen een bedrag voor het beheer van een economische dienst van algemeen belang. Deze middelen blijven onder controle van de Staat. Het gaat om staatssteun, voor zover de bedragen een economisch voordeel inhouden en geen vergoeding zijn voor de prestaties die de aangewezen vennootschap heeft verricht om openbardienstverplichtingen uit te voeren.

Het Hof benadrukt dat het aan de nationale rechter is om te beoordelen of hiervan sprake is. Het arrest is niet in overeenstemming met het Nederlandse standpunt.

Strafrecht

Europees aanhoudingsbevel

Arrest van het Hof van 17 juli 2008, Kozłowski, zaak C-66/08 (Duitsland)

De Poolse rechterlijke autoriteit heeft de Duitse rechterlijke autoriteit om overlevering verzocht van Kozłowski. Kozłowski is Pools onderdaan. Hij heeft hoofdzakelijk, maar niet ononderbroken, in Duitsland verblijf gehad en is daar op het moment van het overleveringsverzoek gedetineerd. Artikel 4, lid 6, van het kaderbesluit over het Europees aanhoudingsbevel bepaalt dat lidstaten mogen besluiten om ‘verblijvenden’ en ‘ingezetenen’ zelf te straffen en niet over te leveren. Het Hof stelt in dit arrest vast dat een gezocht persoon ‘ingezetene’ van de uitvoerende lidstaat is wanneer hij zijn werkelijke verblijfplaats aldaar heeft gevestigd. En voorts dat hij er ‘verblijft’ wanneer hij, op grond van een duurzaam verblijf in deze lidstaat gedurende een bepaalde periode, een band met deze staat heeft opgebouwd die vergelijkbaar is met die van een ingezetene. De uitvoerende rechterlijke autoriteit dient te beoordelen of sprake is van een dergelijke band. Deze moet daarvoor globaal verschillende objectieve elementen van de situatie beoordelen. Het Hof noemt daarbij met name de duur, de aard en de voorwaarden van het verblijf van de gezochte persoon, alsook de familiale en economische bindingen met de uitvoerende lidstaat. De uitspraak van het Hof is slechts ten dele in lijn met de inbreng van de Nederlandse regering.

Arrest van het Hof van 1 december 2008 , Leymann, zaak C-388/08 PPU (prejudiciële spoedprocedure, Finland)

Het specialiteitbeginsel uit het kaderbesluit over het Europees aanhoudingsbevel houdt in dat iemand niet mag worden vervolgd voor een ‘ander feit’ dan waarvoor hij is overgeleverd.

Leymann respectievelijk Pustovarov, zijn door Polen respectievelijk Spanje overgeleverd aan Finland, ten behoeve van de vervolging in Finland wegens illegale handel in amfetaminen. Tijdens het onderzoek blijkt het niet te gaan om amfetaminen maar om hasjes. Ook blijkt de datum waarop de delicten zijn begaan, te zijn gewijzigd ten opzichte van het aanhoudingsbevel. De vraag is of sprake is van een ‘ander feit’ en het specialiteitbeginsel zich tegen vervolging verzet.

De benadering van het Hof komt in de buurt van de Nederlandse. Volgens het Hof dient onder meer te worden nagegaan of er voldoende overeenstemming is tussen de gegevens die voorkomen in het aanhoudingsbevel en de gegevens die zijn vermeld in de latere tenlastelegging. Het Hof acht wijzigingen omtrent het tijdstip en de plaats in de tenlastelegging onder specifieke voorwaarden in beginsel toelaatbaar. Het Hof beslist daarnaast, conform het Nederlandse standpunt, dat in omstandigheden als de onderhavige de wijziging in de omschrijving van de soort drugs niet betekent dat sprake is van een ander feit. Het Hof beslist verder dat artikel 27, lid 3, zich er niet tegen verzet dat een verdachte enkel wordt vervolgd en veroordeeld voor een ander delict dan waarvoor hij is overgeleverd, terwijl de verdachte daarbij niet van zijn vrijheid wordt beroofd. Pas op het moment dat een eventuele opgelegde vrijheidsstraf wordt uitgevoerd, is toestemming van de overleverende lidstaat vereist.

Ne bis in idem

Arrest van het Hof van 11 december 2008, Bourquain, zaak C-297/07 (Duitsland)

Bourquain is Duits staatsburger. Hij was in dienst van het Franse vreemdelingenlegioen. In 1961 is hij door een Frans militair gerecht bij verstekvonnis ter dood veroordeeld wegens desertie en doodslag van een andere Duitse legionair. Het verstekvonnis kon niet tenuitvoer worden gelegd, daarvoor zou een nieuwe procedure moeten worden ingeleid. In Frankrijk is bovendien amnestie verleend voor alle strafbare feiten die in de Algerijnse oorlog zijn gepleegd. In 2002 is Bourquain in Duitsland gedagvaard. In verband met deze zaak heeft de officier van justitie van de Franse militaire rechtbank verklaard dat het verstekvonnis kracht van gewijsde heeft verkregen. Het Hof stelt vast dat het in strijd zou zijn met de doelstelling van het *ne bis in idem*-beginsel in artikel 54 van het Schengen akkoord (SUO), als het begrip 'onherroepelijk vonnis' uitsluitend vanwege bijzonderheden in nationale procedures zoals in casu eventuele heropening van de zaak, geen verstekvonnissen zou omvatten. Het Hof beslist verder dat de voorwaarde van tenuitvoerlegging is vervuld als op het tijdstip waarop de tweede procedure wordt ingeleid, de reeds opgelegde straf niet meer ten uitvoer kan worden gelegd, ook wanneer de straf wegens procedurele bijzonderheden nooit onmiddellijk uitvoerbaar is geweest. De uitspraak is in lijn met het Nederlandse pleidooi.

Arrest van het Hof van 22 december 2008, Vladimir Turanský, zaak C-491/07 (Oostenrijk)

Op grond van het *ne bis in idem*-beginsel in artikel 54 SUO is het verboden om personen te vervolgen die bij onherroepelijk vonnis door een overeenkomstsluitende partij zijn berecht. Door de Oostenrijkse rechter werd de vraag voorgelegd of artikel 54 SUO zich verzet tegen strafrechtelijke vervolging van een verdachte in Oostenrijk, wanneer in Slowakije de strafprocedure ten aanzien van dezelfde feiten is geëindigd. Zowel Oostenrijk als Slowakije zijn partij bij het Schengen akkoord. Volgens het Hof moet voor de toepassing van het *ne bis in idem*-beginsel op grond van artikel 54 SUO sprake zijn van een 'onherroepelijk vonnis', in die zin dat de beslissing een einde maakt aan een strafprocedure en de strafvervolging definitief is beëindigd. Aangezien de schorsingsbeslissing volgens het nationale recht de strafvervolging niet definitief heeft beëindigd, heeft deze niet tot gevolg dat voor dezelfde feiten geen nieuwe strafprocedure kan worden ingeleid. Aldus oordeelt het Hof dat het *ne bis in idem*-beginsel in artikel 54 SUO geen toepassing vindt op een beslissing waarbij een autoriteit van een overeenkomstsluitende staat na een inhoudelijk onderzoek de schorsing van de strafprocedure gelast, wanneer de schorsingsbeslissing volgens het nationaal recht de strafvervolging niet definitief beëindigt en dus niet het gevolg heeft dat voor dezelfde feiten geen nieuwe strafprocedure kan worden ingeleid in deze staat. Dit is in overeenstemming met de opmerkingen die de Nederlandse regering had ingediend.

Overigens verwees het Hof naar artikel 57 SUO waarin een kader van samenwerking ten aanzien van de vraag of een beslissing naar het recht van een lidstaat onherroepelijk is, is vastgelegd. Deze verwijzing was conform de Nederlandse opmerkingen ten aanzien van artikel 57 SUO.

Vrij verkeer

Arrest van het Hof van 21 februari 2008, Commissie tegen Frankrijk, zaak C-201/06

Met een beroep wegens niet-nakoming krachtens artikel 226 EG stelt de Commissie dat Frankrijk artikel 28 EG heeft geschonden door voor de verlening van een invoervergunning voor een parallel ingevoerd gewasbeschermingsmiddel te eisen dat het ingevoerde product en het in Frankrijk reeds toegelaten product een gemeenschappelijke oorsprong hebben.

Het Hof geeft Frankrijk, ondersteund door Nederland, gelijk en verwerpt het beroep van de Commissie. De voorwaarde inzake de gemeenschappelijke oorsprong levert volgens het Hof

geen schending van artikel 28 EG op. Het Hof wijst erop dat deze voorwaarde het enerzijds mogelijk maakt om de gevallen van parallelimport te identificeren en te onderscheiden van andere soortgelijke situaties waarin voor de invoer van een middel een vergunning voor het in de handel brengen nodig is. Anderzijds vormt de voorwaarde een belangrijke aanwijzing dat het ingevoerde product en het referentieproduct identiek zijn.

Arrest van het Hof van 17 april 2008, Van Leuken, zaak C-197/06 (België)

Van Leuken is een in Nederland gevestigde vastgoedmakelaar. Hij is gespecialiseerd in de verkoop van in België gelegen goederen aan Nederlandse klanten. Zijn kantoor is gevestigd in een voormalig douanekantoor aan de grens tussen Nederland en België. Van Leuken is een samenwerkingsovereenkomst aangegaan met een in België gevestigde en erkende vastgoedmakelaar. In dit samenwerkingsverband verricht Van Leuken nog diverse makelaarsactiviteiten in België, onder meer op bouwtechnisch vlak. De juridische advisering laat hij over aan zijn Belgische partner.

De vraag rijst of Van Leuken aan compenserende maatregelen mag worden onderworpen met het oog op de uitoefening van zijn beroep in België. De richtlijn erkenning diploma's staat dat toe onder bepaalde voorwaarden. En als voor een beroep een precieze kennis van het nationale recht is vereist kan de lidstaat ofwel een aanpassingsstage ofwel een bekwaamheidsproef eisen. Het Hof overweegt dat de inhoud van de opleiding die wordt voorgeschreven voor een gereguleerd beroep een bijzonder relevant criterium is om uit te maken welke vereisten voor de uitoefening van dat beroep relevant zijn. Een vastgoedmakelaar moet in België beschikken over een Belgisch diploma van ingenieur. De opleidingen hiertoe bevatten geen juridisch onderricht. In de beschreven omstandigheden acht het Hof het opleggen van compenserende maatregelen verder gaan dan nodig is om dienstontvangers te beschermen tegen het gevaar van ontoereikende juridische bijstand met betrekking tot de verkoop van onroerend goed in België.

De Nederlandse regering heeft zich beperkt tot een bijdrage over de verenigbaarheid van de Belgische regeling met het vrije verkeer van diensten en de vrijheid van vestiging.

Arrest van het Hof van 19 juni 2008, zaak C-219/07, Andibel (België)

Deze zaak betreft vragen van de Belgische rechter over een verbod om zoogdieren die niet voorkomen op een zogenaamde positieflijst in te voeren, in bezit te hebben en te verhandelen. De vraag is of een dergelijk verbod verenigbaar is met het vrije verkeer van goederen en met name of is voldaan aan de eisen van proportionaliteit. De belangrijkste inzet van Nederland was om de lidstaten een ruime beoordelingsmarge te laten bij de rechtvaardigingsgrond dierenwelzijn. Zulks met name ten aanzien van het geoorloofde beschermingsniveau en de toelaatbaarheid van bepaalde middelen (in casu een verbod). Hierbij heeft Nederland gewezen op de bijzondere aard van de rechtvaardigingsgrond dierenwelzijn. Met name heeft Nederland onder de aandacht gebracht dat de opvattingen over het belang en het gewenste niveau van dierenwelzijn in de verschillende lidstaten en in de tijd sterk verschillen.

Het Hof overweegt dat het feit dat in de ene lidstaat minder strikte bepalingen gelden dan in de andere op zich niet betekent dat de in laatstbedoelde lidstaat geldende bepalingen onevenredig zijn en derhalve onverenigbaar met het gemeenschapsrecht. Het gebruik van een positieflijst is op zich toegestaan, mits aan een aantal specifiek door het Hof genoemde voorwaarden is voldaan.

Arrest van het Hof van 17 juli 2008, Corporación Dermoestética, zaak C-500/06 (Italië)

Deze prejudiciële zaak betreft de Italiaanse wettelijke bepalingen inzake reclame voor beroepsbeoefenaars in de gezondheidssector en voor privéklinieken. Volgens deze bepalingen is het verboden om op de nationale televisie reclame te maken voor medisch-chirurgische

esthetische behandelingen in particuliere instellingen in de gezondheidszorg. Deze reclame is echter wel toegestaan op lokale televisienetwerken en in andere communicatiemediën. Hierbij wordt als voorwaarde gesteld dat toestemming wordt verkregen van de bevoegde lokale autoriteit, zonder dat de hiermee verbonden voorwaarden worden gepreciseerd, en dat de uitgaven hiervoor niet meer dan vijf procent van de voor het voorafgaande jaar opgegeven inkomsten mogen bedragen. De vraag is of het verbod om op de nationale televisie reclame te maken voor medisch-chirurgische esthetische behandelingen in particuliere instellingen in de gezondheidszorg, terwijl die reclame onder bepaalde voorwaarden wel op lokale televisienetwerken mag worden uitgezonden, verenigbaar is met het gemeenschapsrecht. Het Hof bepaalt, in lijn met de Nederlandse inbreng in deze zaak, dat het verbod om dergelijke reclame te maken op de nationale televisie een beperking vormt van de vrijheid van vestiging en van het vrij verrichten van diensten aangezien het verbod niet evenredig is aan het gestelde doel.

Arrest van het Hof van 25 juli 2008, Metock, zaak C-127/08 (versnelde prejudiciële procedure, Ierland)

Metock e.a. zijn derdelanders en gehuwd met in Ierland wonende onderdanen van andere lidstaten. Hun verzoeken om een verblijfsvergunning op grond van hun familieband met een Unieburger worden afgewezen, omdat zij niet voldoen aan de volgens het Ierse recht geldende voorwaarde dat zij voorafgaand aan hun verblijf in Ierland legaal verblijf in een andere lidstaat hebben gehad. De vraag is of richtlijn 2004/38 betreffende het recht van vrij verkeer en verblijf op het grondgebied van de lidstaten voor de burgers van de Unie en hun familieleden, zich verzet tegen een dergelijke nationale voorwaarde.

Deze zaak is volgens de versnelde procedure behandeld. Elf lidstaten, waaronder Nederland, hebben betoogd dat de richtlijn zich hier niet tegen verzet. Het Hof stelt daarentegen vast dat richtlijn 2004/38 van toepassing is op elke derdelander die familielid is van een Unieburger en die deze begeleidt of zich bij hem voegt in een andere lidstaat dan die waarvan die burger de nationaliteit heeft, en hem rechten van binnenkomst en verblijf in die lidstaat verleent, zonder onderscheid te maken naargelang deze derdelander al dan niet eerder legaal in een andere lidstaat heeft verbleven. Evenmin behoeft volgens het Hof een onderscheid te worden gemaakt naargelang de derdelander vóór of na de Unieburger de betrokken lidstaat is binnengekomen, dan wel voordat of nadat hij familielid van die burger is geworden.

Rechtstreekse procedures Nederland

Beroepsprocedures

Arrest van het Gerecht van 10 april 2008, Nederland tegen de Commissie, zaak T-233/04 (emissiehandel NOx)

In dit arrest heeft het Gerecht het beroep van Nederland tegen een steunbeschikking van de Commissie inzake emissiehandel in stikstofoxiden (NOx) gehonoreerd. De Commissie heeft dit systeem gekwalificeerd als een steunmaatregel, maar deze onder voorwaarden wel toegestaan. Het Gerecht verwierpt allereerst de door de Commissie opgeworpen exceptie van niet-ontvankelijkheid. Het Gerecht deelt vervolgens het Nederlandse standpunt dat dit systeem geen steunmaatregel vormt aangezien het een algemene regeling betreft waarbij geen voordeel wordt verstrekt aan een selectieve groep ondernemingen. In dat geval wordt niet voldaan aan één van de voorwaarden van het bestaan van een steunmaatregel. Duitsland heeft Nederland ondersteund in deze procedure. De Commissie heeft intussen een hogere voorziening ingesteld bij het Hof tegen deze uitspraak.

Arrest van het Hof van 6 november 2008, Nederland tegen de Commissie, zaak C-405/07 P (roetfilters)

In het arrest T-182/06 van 27 juni 2007 heeft het Gerecht vastgesteld dat de Commissie terecht heeft geweigerd in te stemmen met een Nederlands verzoek om versnelde invoering van de verplichting tot installatie van roetfilters in nieuwe dieselauto's. In onderhavige zaak heeft het Hof geoordeeld dat de Commissie ten onrechte het Nederlandse verzoek heeft afgewezen. Volgens het Hof heeft de Commissie niet naar behoren rekening gehouden met de door de Nederlandse autoriteiten verstrekte gegevens over concentraties van fijn stof. De Commissie verwees in haar beschikking slechts naar gegevens uit 2003. Volgens het Hof moest echter ook rekening worden gehouden met de meer actuele gegevens van 2004, waaruit overschrijdingen van grenswaarden in heel Nederland blijken. Deze gegevens had de Commissie wel meegenomen in haar beoordeling, maar had deze niet genoemd en onderzocht in de beschikking. Een hiertegen door Nederland gericht middel treft doel. Deze gegevens sluiten volgens het Hof niet uit dat in Nederland een specifiek probleem bestond ten tijde van de vaststelling van de beschikking. Dit zal de Commissie nu opnieuw moeten onderzoeken.

Inbreukzaken

Arrest van het Hof van 10 april 2008, Commissie tegen Nederland, zaak C-398/06 (vreemdelingenwetgeving)

In dit arrest heeft het Hof geoordeeld dat Nederland niet tijdig een richtlijn over het verblijfsrecht van economisch niet-actieve en gepensioneerde EU/EER-onderdanen heeft geïmplementeerd. Het Hof heeft vastgesteld dat Nederland te strenge eisen stelt aan het bezit van toereikende middelen van bestaan bij de verstrekking van een verblijfsvergunning. Nederland stelde tot eind 2006 bij de uitgifte van een verblijfsvergunning de eis dat de aanvrager bewijs leverde dat hij voor een periode van tenminste een jaar over toereikende middelen beschikte. De Nederlandse regering heeft geen inhoudelijk verweer gevoerd tegen het beroep van de Commissie. De vreemdelingenwetgeving was inmiddels – mede naar aanleiding van een nieuwe richtlijn over het verblijfsrecht van economisch niet-actieve en gepensioneerde EU/EER-onderdanen - in overeenstemming gebracht met het arrest van het Hof. Een procedure voor het Hof kon toen echter al niet meer worden vermeden.

Arrest van het Hof van 9 oktober 2008, Commissie tegen Nederland, zaak C-230/07 (alarmnummer 112)

In deze zaak verwijt de Commissie Nederland dat bij oproepen vanaf een mobiele telefoon naar het Europese alarmnummer 112 geen informatie over de locatie van de beller ter beschikking komt van de instanties die noodsituaties behandelen, hetgeen in strijd is met de universeledienstenrichtlijn. Deze richtlijn had geïmplementeerd moeten zijn ten tijde van deze zaak.

In zijn verweerschrift heeft Nederland erkend dat het nog niet heeft voldaan aan zijn verplichtingen. Nederland heeft de voorkeur gegeven aan een meer gecompliceerde techniek omdat de eenvoudige techniek er vaak juist de oorzaak van was dat de locatie van de oproeper doorgaans te laat aan de hulpdiensten werd doorgegeven. De nieuwe techniek is echter een kostbare investering. Daarom is ook onderzoek gedaan naar mogelijke aanvullende functionaliteit. Pas daarna is de noodzakelijke aanbestedingsprocedure gestart. Door deze omstandigheden is de implementatietermijn niet gehaald. Het Hof haalt eerdere arresten aan waaruit blijkt dat technische moeilijkheden en nationale situaties geen rechtvaardiging

vormen voor niet tijdige implementatie. Nederland wordt veroordeeld wegens de niet geheel correcte implementatie van de universeledienstenrichtlijn.

Arrest van het Hof van 4 december 2008, Commissie tegen Nederland, zaak C-249/07 (visserijwetgeving)

Op grond van de Visserijwet 1963 was een vergunning vereist voor het uitzaaien van oesters en mosselen die tot de in Nederland inheemse soorten behoren, maar afkomstig zijn uit andere lidstaten. Daarentegen was geen vergunning vereist voor een belangrijk deel van de nationale productie, waaronder mosselen afkomstig uit het Nederlandse gedeelte van de Waddenzee.

Het Hof stelt overeenkomstig het standpunt van de Commissie vast dat het Nederlandse vergunningstelsel een beperking van het vrij verkeer van goederen vormt. Het levert problemen op voor importeurs van oesters en mosselen in Nederland. Door het vergunningstelsel kunnen zij er toe worden gebracht af te zien van het introduceren of het verhandelen van de schelpdieren afkomstig uit andere lidstaten voor de uitzaai in Nederlandse wateren.

Nederland heeft tevergeefs bij het Hof getracht het vergunningstelsel te rechtvaardigen. Daarvoor is een beroep gedaan op artikel 22, sub b, van de habitatrichtlijn en artikel 30 EG met het oog op de bescherming van de biologische diversiteit en de instandhouding van vissoorten. Het verplaatsen van schelpdieren impliceert volgens de Nederlandse regering een groot potentieel ecologisch risico van de introductie van exoten. Het Hof stelt onder meer vast dat geen sprake is van 'opzettelijke' introductie van exoten en voorts dat niet is aangetoond dat het vergunningstelsel een geschikt middel is.

EVA-Hof

Arrest van het EVA-Hof van 19 december 2008, Olga Rindal en Therese Slinning, gevoegde zaken E-11/07 en E-1/08 (Noorwegen)

Mevrouw Slinning en mevrouw Rindal wonen in Noorwegen. Zij gaan voor verschillende experimentele medische behandelingen naar respectievelijk Denemarken en Duitsland. De autoriteiten weigeren vergoeding van deze behandelingen omdat het experimentele behandelingen betreft waarvoor ook geen vergoeding zou zijn verleend indien deze in Noorwegen hadden plaatsgevonden. Tijdens het verloop van de zaak blijkt dat experimentele behandelingen in Noorwegen in het kader van onderzoek en in uitzonderlijke gevallen soms toch wel worden vergoed. Slinning en Rindal achtten de weigering tot vergoeding in strijd met het vrij verkeer van diensten. De Noorse rechters stellen hierover prejudiciële vragen aan het EVA-Hof. Het EVA-Hof acht een weigering van de vergoeding in overeenstemming met de EER-Overeenkomst als de vraag of een behandeling experimenteel is wordt vastgesteld op basis van internationale medische inzichten. Het EVA-Hof vult aan dat het niet moeilijker mag zijn om in een buitenlands ziekenhuis te worden behandeld, dan in een nationaal ziekenhuis. Net als de Nederlandse regering benadrukt het EVA-Hof dat daartoe de regels en standaarden objectief, non-discriminatoir en vooraf bekend moeten zijn. Als het op grond van de nationale regels moeilijker is om naar een buitenlands ziekenhuis te gaan, kan dat worden gerechtvaardigd met noodzakelijke en redelijke middelen om een legitiem doel te bereiken. Het EVA-Hof verwijst daarbij naar eerdere arresten van het EG-Hof op grond waarvan het in bepaalde omstandigheden mogelijk is het vrij verkeer van ziekenhuisdiensten te beperken.

Doorgehaald in 2008

Twee rechtstreekse zaken van de Commissie tegen Nederland zijn ‘geschikt’ in de loop van de inbreukprocedure. Nadat Nederland alsnog de nodige maatregelen had getroffen om aan zijn Europeesrechtelijke verplichtingen te voldoen, heeft de Commissie afstand gedaan van instantie. Het Hof heeft deze inbreukzaken vervolgens doorgehaald. Het betreft de volgende doorhalingen:

- Beschikking van het Hof van 26 februari 2008, Commissie tegen Nederland, zaak C-123/07 (richtlijn 2004/27/EG communautair wetboek betreffende geneesmiddelen).
- Beschikking van het Hof van 5 juni 2008, Commissie tegen Nederland (Fleuren Compost), zaak C-401/07 (beschikking 2001/521/EG van de Commissie van 13 december 2000 betreffende de steunregeling die Nederland ten uitvoer heeft gelegd ten gunste van zes mestverwerkende bedrijven)

Op 3 maart 2008 heeft de president van het Gerecht zaak T-309/07 van Nederland tegen de Commissie doorgehaald. In deze zaak verzocht Nederland om vernietiging van beschikking 2007/395, voor zover de Commissie oordeelt dat voor de handhaving van de Nederlandse regelgeving over de toepassing van kortketenige, gechloreerde paraffines die niet worden genoemd in richtlijn 2002/45 de goedkeuring van de Commissie noodzakelijk is. De middelen en argumenten van Nederland waren gelijk aan die in zaak T-234/04 van Nederland tegen de Commissie (voorheen zaak C-103/04). Het beroep van Nederland in deze laatste zaak is eind november 2007 niet-ontvankelijk verklaard. Dat was reden voor Nederland om zaak T-309/07 in te trekken.

Op 13 oktober 2008 heeft de president van het Gerecht zaak T-84/06, Ziekenfonds Azivo tegen de Commissie, doorgehaald omdat verzoekster haar beroep introk. De zaak betrof een beroep tegen het besluit van de Commissie van 3 mei 2005 tot goedkeuring van steunmaatregelen die door Nederland zijn aangemeld in het kader van het nieuwe zorgverzekeringsstelsel. In deze beslissing heeft de Commissie de steunmaatregelen vervat in het nieuwe zorgstelsel goedgekeurd. De Nederlandse regering had reeds aangegeven dat ze de Commissie zou steunen in deze zaak.

Eén prejudiciële zaak waarin de Nederlandse regering haar standpunt naar voren had willen brengen is ook doorgehaald. Bij beschikking van 30 mei 2008 heeft het Hof zaak C-315/07, A-Punkt Schmuckhandels GmbH tegen Claudia Schmidt, doorgehaald nadat de verwijzende rechter de prejudiciële vragen had ingetrokken.

Bijlage 1

Hieronder treft u een lijst aan van aanhangige zaken op 31 december 2008, waaraan de Nederlandse regering deelneemt en waarin op die datum nog geen uitspraak was gedaan. De zaken zijn gerangschikt op zaaknummer, waarbij C staat voor zaken bij het Hof van Justitie en T voor zaken bij het Gerecht van eerste aanleg.

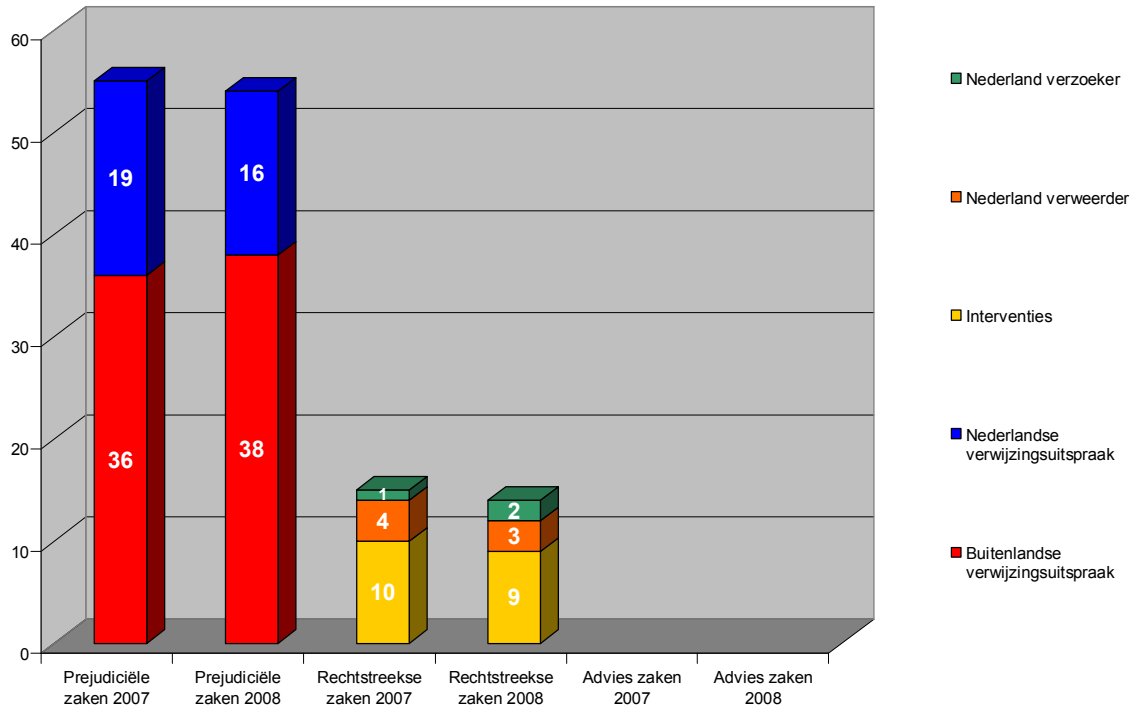
Zaaknummer	Zaaknaam	Trefwoorden
C-42/07	Liga Portuguesa de Futebol Profissional en Baw International	Vrijheid van dienstverlening; vrijheid van vestiging
C-92/07	Commissie/NL	Associatieakkoord Turkije
C-169/07	Hartlauer Handelsgesellschaft	Vrijheid van vestiging, gezondheidszorg
C-246/07	CIE/Zweden	Externe bevoegdheid; verdrag van Stockholm
C-302/07	J.D. Wetherspoon	BTW/omzetbelasting
C-316/07 en C-358/07en	Markus Stoss e.a.	Vrijheid van vestiging; - dienstverlening (kansspelen)
C-360/07		
C-343/07	Bavaria et Bavaria Italia	Merkenrecht
C-376/07	Kamino International Logistics	Douanewetboek (GN – kleurenmonitor)
C-429/07	X	Vennootschapsbelasting; mededinging, procesrecht
C-430/07	Gosschalk	Landbouw; dierziekten; EOFGL, volksgezondheid
C-439/07	KBC-bank	Vennootschapsbelasting; vrije vestiging; vrij kapitaal verkeer
C-465/07	Elgafaji & Elgafaji	Asiel/migratie; EVRM
C-482/07	AHP manufacturing	Intellectuele eigendom; octrooi
C-484/07	Pehlivan	Visa, asiel/migratie; Associatieverdrag Turkije
C-485/07	Akdas	Sociale zekerheid; Associatieverdrag Turkije
C-487/07	L'Oréal e.a.	Intellectuele eigendom
C-491/07	Turansky	Strafrecht; ne bis in idem
C-499/07	Beleggen, Risicokapitaal, beheer	(Vennootschaps) belasting; recht vrije vestiging
C-515/07	Vereniging Noordelijke Land- en Tuinbouw Organisatie	BTW / omzetbelasting
C-521/07	Commissie / NL	Dividendbelasting / vrijkapitaalverkeer
C-527/07	Generics	Geneesmiddelen; volksgezondheid
C-552/07	Commune de Sausheim	Milieu; openbaarheid; openbare orde / veiligheid
C-551/07	Sahin	Burgerschap; vrij personenverkeer vrij verkeer werknemers
C-553/07	Rijkeboer	Bescherming persoonsgegevens
C-566/07	Stadeco	BTW / omzetbelasting
C-567/07	Woningstichting St Servatius	Vrij kapitaalverkeer; openbare orde; staatssteun
C-555/07	Kücükdeveci	Arbeid; gelijke behandeling; rechtstreekse werking
T-55/07	NL / Commissie	EOGFL (terugvordering)
C-228/06	Soysal e.a.	Associatieakkoord EEG/Turkije / Visa

C-242/06	Sahin	Associatieakkoord EEG/Turkije / Visa
C-301/06	Ierland / Raad en EP	Rechtsgrondslag
C-480/06	Commissie / Duitsland	Aanbesteding (vuilnisophaal)
C-3/08	Leyman	Sociale zekerheid / Discriminatieverbod
C-7/08	Har Vaessen Douane Service	Douane
C-8/08	T-mobile e.a.	Mededinging
C-19/08	Petrosian e.a.	Asielprocedure
C-22/08 en	Vatsouras	Sociale zekerheid / Vrij personenverkeer / Vrij verkeer
C-23/08		werknemers
C-27/08	BIOS Naturprodukte	Geneesmiddelen
C-46/08	Carmen Media Group	Vrijheid dienstverrichting (kansspelen)
C-58/08	Vodafone e.a.	Telecomm. / Evenredigheids- en
		subsidiariteitsbeg.
C-67/08	Block	Belastingen / Vrij kapitaalverkeer
C-69/08	Visciano	Sociale zekerheid
C-91/08	Wall AG	Aanbesteding / Transparantie
C-123/08	Wolzenburg	Strafrecht / Vrij personenverkeer /
		Burgerschap
C-127/08	Metock e.a.	Burgerschap / Verblijfsrecht
C-128/08	Damseaux	Vrij kapitaalverkeer
C-133/08	ICF	IPR (EVO)
C-150/08	Siebrand	Belastingen / Vrij kapitaalverkeer
C-155/08 en	X e.a.	Belastingen / Vrijheid van dienstverlening /
C-157/08		Vrij kapitaalverkeer
C-160/08	Commissie / DUI	Openbare aanbestedingen (reddingsdienst)
C-169/08	Sardegna	Staatssteun
C-170/08	Nijemeisland	Landbouw / Exportrestitutie
C-173/08	Kloosterboer	Douane (GN)
C-185/08	Latchways et Eurosafe Solutions	Warenwet / ARBO
C-189/08	Zuid-Chemie	EEX / Internationaal privaatrecht
C-190/08	CIE / NL	Vluchtelingenrichtlijn
C-192/08	TeliaSonera Finland	Telecom
C-195/08 PPU	Rinau	EEX / (kinderontvoeringsverdrag)
C-203/08	Sporting Exchange ('Betfair')	Vrijheid dienstverrichting (kansspelen)
C-230/08	Dansk Transport og Logistik	Douanewetboek
C-232/08	CIE / NL	Visserij ('scholbox')
C-255/08	CIE / NL	MER
C-258/08	Ladbrokes Betting & Gaming	Vrijheid dienstverrichting (kansspelen)
C-279/08 P	Commissie	NOx zaak
C-283/08	CIE / NL	Richtlijn oneerlijke handelspraktijken
C-292/08	German Graphics	EEX
C-307/08	Commissie / België	Belastingverdragen
C-325/08	Olympique Lyonnais	Vrij verkeer werknemers
C-336/08	Reinke	Sociale zekerheid / Vrij personenverkeer
C-337/08	X Holding	Vennootschapsbelasting / Vrijheid van vestiging
C-352/08	Zwijnenburg	Vennootschapsbelasting
C-359/08 t/m	St. Greenpeace Nederland	Milieu / GGO
C-361/08		
C-369/08	Commissie / DUI	Vrij dienstenverkeer (APK-keuringen)
C-378/08	ERG	Overheidsopdrachten

C-388/08 PPU	Leymann et Pustovarov	EAB
C-393/08	Sbarigia	Mededinging / Vrije dienstverrichting
C-404/08 en	Inv. Bank Sachsen Anhalt	Staatssteun
C-409/08		
C-428/08	Monsanto	Octrooi / TRIPs
C-440/08	Gielen	BTW
C-449/08	Elbertsen	Landbouw
C-451/08	Helmut Müller	Aanbestedingen (gebiedsontwikkeling)
C-461/08	Don Bosco	BTW
C-462/08	Bekleyen	Associatie-akkood EEG / Turkije
C-470/08	Van Dijk	Landbouw / Steunregelingen
T-76/04	Bactria Industriehygiene-Service Verwaltungs GmbH / Commissie	Biociden
T-77/04	Rhodia Consumer Specialties Ltd / Commissie	Biociden
T-78/04	Sumitomo Chemical (UK) PLC / Commissie	Biociden
T-79/04	Troy Chemical Company BV / Commissie	Biociden
T-178/06	Bavaria / Raad	IE / Merkenrecht / Schadeloosstelling
T-231/06	NL / Commissie	Staatssteun (publieke omroep)
T-258/06	Duitsland / Commissie	Overheidsopdrachten
T-369/06	Holland Malt / Commissie	Staatssteun
T-37/07	El Morabit / Raad	GBVB / Terrorismebestrijding / Bevriezing tegoeden
T-55/07	NL / Commissie	EOGFL (terugvordering)
T-75/07	Hamdi / Raad	GBVB / Terrorismebestrijding / Bevriezing tegoeden
T-76/07	El Fatmi / Raad	GBVB / Terrorismebestrijding / Bevriezing tegoeden
T-323/07	El Morabit	GBVB / Terrorismebestrijding / Bevriezing tegoeden
T-341/07	Sison	GBVB / Terrorismebestrijding / Bevriezing tegoeden
T-348/07	Al Aqsa	GBVB / Terrorismebestrijding / Bevriezing tegoeden
T-276/08	Al Aqsa	Bevriezing tegoeden (schadeloosstelling)
T-380/08	NL / Commissie	Mededinging / Openbaarheid
T-409/08	El Fatmi	Bevriezing tegoeden
Advies 1/2008	Commissie	Externe bevoegdheid

Bijlage 2

Onderstaande grafiek geeft een overzicht van de zaken voor het EG-Hof van Justitie beschreven in hoofdstuk 2. Het betreft zaken waaraan Nederland heeft deelgenomen en waarin uitspraak is gedaan in 2008.

In het jaar 2008 werden door het Hof van Justitie 567 (2007: 570, 2006: 546) zaken afgedaan. Door het Gerecht van eerste aanleg werden 605 (2007: 397, 2006: 436) zaken afgedaan. Dat is 52 % meer dan in 2007. De meest relevante categorie voor inbreng van de lidstaten zijn de prejudiciële zaken. In 2008 werden door het Hof 301 (2007: 235, 2006: 266) prejudiciële zaken afgedaan. Bij 54 (2007: 55, 2006: 57) van deze zaken was Nederland betrokken. Nederland behoort hiermee tot de meest actieve lidstaten. Het EVA-Hof heeft in 2008 elf uitspraken gedaan (2007: 8). Nederland heeft in één EVA-zaak geïntervenieerd (2007: 3).

In 2008 is in zes zaken om een spoedprocedure verzocht. In drie zaken was volgens het Hof aan de voorwaarden voldaan en is tot spoedbehandeling overgegaan. Deze zaken werden vervolgens in een korte periode van minder dan drie maanden afgedaan.

Vanuit Nederland hebben in 2008 34 prejudiciële verwijzingen het Hof bereikt. De stap naar het Hof is daarmee door de Nederlandse rechters relatief vaak gezet. Alleen Duitse en Italiaanse rechters stelden in 2008 vaker prejudiciële vragen aan het Hof.

Onderstaande grafiek geeft de relatieve bijdrage weer van Nederland voor het EG-Hof van Justitie.

